

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

СУСПІЛЬСТВО, ЕКОНОМІКА, ПРАВО: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ

МАТЕРІАЛИ

III Міжнародної науково-практичної конференції

***12–13 лютого 2021 р.
м. Київ***

Київ
Інститут інноваційної освіти
2021

УДК 3 (Укр)
ББК 60. 65. 67. 74
С89

*До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті),
надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.*

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів заходу не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

*Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого
Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.*

С89 **Суспільство, економіка, право: теорія, методологія, концепції розвитку**
: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 12–13
лютого 2021 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр
прикладної інформатики НАН України. – Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти»,
2021. – 76 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам
вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо.

Відповідальний редактор: С.К. Бурма
Коректор: П.А. Нємкова

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 3 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2021
© Інститут інноваційної освіти, 2021
© Друк ФОП Москвін А.А., 2021

Підписано до друку 15.02.2021. Формат 60x84/16.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Literaturnaya. Ум. друк. арк. 4,42.

Зам. № 1502/21-2. Тираж 50 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., анг.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Сору Art».

69095, Запоріжжя, пр. Леніна, 109. Тел.: +38 (061) 708-08-80.

Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки

Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України

03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТ

О.В. Іванишин,

аспірант, Національний університет біотехнологій і природокористування

науковий керівник: **К.Б. Волощук,**

доктор економічних наук, професор,

Подільський державний аграрно-технічний університет

ТРЕНДИ ВИРОБНИЦТВА ТА ВИКОРИСТАННЯ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР

Вітчизняний агросектор економіки щороку збільшує виробництво олійних культур, адже попит на рослинні види олії зростає у всьому світі на фоні вищих цін на зернові культури. Незважаючи на волатильність цін на ринку та зростання виробничих витрат ефективність вирощування більшості олійних культур зумовлює зростання обсягів їх виробництва та переробки.

Аналізу стану та перспектив розвитку вітчизняних і світових олійних ринків присвятили наукові праці М.М. Ільчук [1], О.М. Карамушка [2], А.М. Н.М. Рудік [3], О.П. Славкова [4], О.Г. Чирва [5] та інші. Водночас, слід зазначити, що питання ефективного розвитку олійно-жирової галузі в сучасних умовах господарювання потребують подальшого дослідження.

На внутрішній ринок насіння соняшнику надходить за традиційною схемою реалізації: переробним підприємствам, населенню, включаючи продаж і видачу в рахунок оплати праці та плату за оренду землі (паїв), продаж на ринку та комерційним структурам, через біржі та аукціони, а також зарубіжним країнам. Однак ще не набула поширення реалізація на організованому ринку. Товаровиробники не мають можливості виходити самостійно з пропозицією на біржі та реалізувати насіння соняшнику безпосередньо зарубіжним країнам. Це здійснюють комерційні структури (посередники), які скуповують та експортують насіння, або переробивши його за давальницькою схемою, реалізують за межі країни олію та шрот.

Вітчизняні переробні підприємства є одними із основних і найбільших споживачів олійних культур, а їхня продукція — рослинні олії, шрот і макуха забезпечують досить вагому частку валютних надходжень від аграрного експорту.

Так, із 2010 р. по 2019 р. виробництво рослинних олій переробними підприємствами збільшилося майже вдвічі — до 6,9 млн т, тоді як їх експорт досяг близько 6,6 млн т (табл. 1).

Таблиця 1

Баланс олії в Україні
(включаючи основні оліємісткі продукти, в перерахунку на олію), тис. т.

	Роки						Відношення 2019 р. до 2010 р.,%
	2010	2015	2016	2017	2018	2019	
Виробництво олій рослинних	3101	4581	5409	6277	6243	6912	223
Експорт	2850	4253	5104	5988	5986	6643	233
Витрати на нехарчові цілі	41	33	25	24	25	45	110
Фонд споживання	680	525	497	496	501	591	87

**Джерело. Складено за даними аналізу інформації Держслужби статистики України*

На ринку олійних культур основні пропозиції формують: соняшник, соя і ріпак. Посівні площі під названими культурами зросли відповідно в 2,2–2,4 рази. Загалом під олійними культурами зайнято близько 9 млн. га посівних площ. Основну частку займають соняшник, соя і ріпак. Незначну частку займають посівні площі під льоном та іншими олійними культурами.

Останніми роками виробництво олійних культур стабільно зростає і вже досягло у 2019 р. нового максимального рівня 22,3 млн т. За прогнозом USDA, світове виробництво олійних культур складе близько 579,5 млн т. Для України експертами й аналітиками USDA розроблено прогноз, за яким виробництво олійних культур досягне 22,2 млн т, в тому числі соняшнику — 15,5 млн т, сої — 3,6 млн т, ріпаку — 3,1 млн т.

Збільшення виробництва олійних культур можливе за рахунок підвищення урожайності. В загальному врожайність росла із 11,9 ц/га у 2000 р. до 25 ц/га в 2019 р., тобто вдвічі. Якщо брати до уваги статистику окремих країн світу, то в США середня урожайність вирощування олійних культур складає 32,2 ц/га, Аргентині — 32 ц/га, країнах ЄС — 26,4 ц/га, Туреччині — 26,3 ц/га, тобто маємо великий потенціал росту за рахунок вирощування нових високоврожайних сортів і гібридів насіння основних олійних культур вітчизняної та зарубіжної селекції, дотримання технології вирощування та відповідному мінеральному живленні й догляді за посівами.

Основними чинниками недобору урожаю олійних культур, в тому числі соняшнику, виступає порушення основних вимог сівозміни і технології вирощування, недостатня увага щодо підбору гібриду і якості насіннєвого матеріалу, доволі непередбачувані за погодно-кліматичним фактором умови.

Перспективний напрямок підвищення урожайності вирощування - це використання сучасних інноваційних систем поливу та технологій зрошення. За умов кліматичних змін це має стати стратегічним напрямком розвитку вітчизняної галузі олійних культур. Як на глобальному, так і на регіональному рівнях зміни клімату стали незаперечним фактом, наявність якого спричинила проблему розв'язання цілої низки надзвичайно важливих складних завдань, пов'язаних із розробкою та реалізацією нових технологічних рішень у сільському господарстві, і, зокрема, в процесі вирощування олійних культур.

На вітчизняному ринку олійних культур ключовим гравцем є переробні підприємства. Олієжировими підприємствами України перероблено майже 50% виробленого соняшнику.

За усіма видами олійних культур у відсотках середня ціна купівлі виявилася нижчою. Зокрема, найбільше упала ціна на боби сої — на 22%, а також на насіння соняшнику — на 11,6%, дещо меншою вона була на насіння ріпаку й кользи — на 4,6%.

Слід зазначити, що на падіння цін вплинули декілька чинників, серед яких особливо помітна ринкова кон'юнктура світового ринку, яка пов'язана із очікуванням нового урожаю на рівні не нижче минулорічного, а також укріплення гривні відносно основних валют — долара та євро.

Олійні культури займають стратегічно важливу роль у розвитку експорту вітчизняної аграрної продукції. Так, за січень-серпень 2019 р. Україна експортувала близько 595 тис. т бобів сої на суму \$592,4 млн, 621,4 тис. т ріпаку на суму \$586,5 млн, 27,8 тис. т насіння соняшнику на суму \$68,1 млн і 18,1 тис. т насіння плодів інших олійних культур на суму \$17,4 млн. Середня ціна експорту 1 тони соєвих бобів склала \$326,77, ріпаку — \$403,72, насіння соняшнику — \$407,47, насіння плодів інших олійних культур – \$1037,78. Однак, сьогодні реальний експортний потенціал збільшення валютних надходжень знаходиться в площині переорієнтації олійної галузі із сировинного напрямку на продукцію із різним ступенем переробки та доданої вартості. Так, загалом, у середньому 1 тонна експорту олії соєвої коштує \$632,17, соняшnikової — \$684,77, ріпакової — \$779,36. Відзначимо, що насіння соняшнику та інших олійних культур є достатньо рентабельними сільськогосподарськими культурами.

Сьогодні, розвиток вітчизняної олійної галузі характеризується певною нестабільністю виробництва за окремими роками (ріпак, соя), незначною кількістю застосування мінеральних добрив, виснаженням ґрунтів та

поступовою втратою їхньої родючості. Стає очевидним, що для виправлення ситуації необхідно впроваджувати заходи зі зміни існуючої стратегії розвитку галузі, орієнтацією на підвищення конкурентоспроможності продукції за рахунок інтенсифікації його виробництва, диверсифікації олійного бізнесу.

Висновки. Диверсифікація олійного бізнесу шляхом введення нетрадиційних, нішевих олійних культур у сівозміну, відмова від моновиробництва дає можливість забезпечувати високу конкурентоспроможність виробника продукції. Крім того, зміна кон'юнктури на олійному ринку, формування нових смаків у споживачів продукції, потреба у здоровому харчуванні та загальна тенденція переходу на органічне виробництво стимулюють розширювати олійний бізнес.

Впровадження нових гібридів з високим адаптивним потенціалом, використання високоякісного насіння і застосування сучасних технологій вирощування має забезпечити високий рівень ефективності виробництва за рахунок значного підвищення врожайності за оптимізації посівних площ.

Зменшити економічні втрати від несприятливої цінової кон'юнктури ринку вітчизняний агробізнес може, передусім, за рахунок інтенсифікації виробництва олійних культур, що дозволить знизити собівартість продукції та більш ефективно конкурувати не за ціною, а за витратами. Підвищення економічної ефективності й конкурентоспроможності виробництва соняшнику, ріпаку та сої вимагає впровадження сучасних інтенсивних та інноваційних технологій із використанням якісного насінневого матеріалу, обґрунтованих сівозмін, добрив, агротехніки.

Список використаних джерел

1. Ільчук М.М. Тенденції виробництва насіння соняшнику в Україні: проблеми та перспективи. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». 2013. № 181 (4). С. 187–193.
2. Карамушка О.М., Мороз С.І. Аналіз виробництва зернових та олійних культур в Україні. Ефективна економіка. 2018. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&- z=6592> (дата звернення: 20.10.2020). DOI:10.32702/2307-2105-2018.10.41
3. Рудік Н.М. Особливості формування та перспективи розвитку ринку олійно-жирової продукції. Агросвіт. 2019. № 24. С. 59–65. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.24.59
4. Славкова О.П. Тенденції розвитку ринку олійних культур в Україні. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 26. С. 44–49.
5. Чирва О.Г., Побережець Н.Б. Розвиток ринку олійних культур України: проблеми та перспективи: монографія. Умань: Візаві, 2019. 198 с.

ВИВЧЕННЯ «ЕКОНОМІКИ, ОРГАНІЗАЦІЇ І ПЛАНУВАННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА» МАЙБУТНІМИ СПЕЦІАЛІСТАМИ ГАЛУЗІ

У сучасних умовах постійного реформування лісового господарства зростають вимоги до економічної підготовки спеціалістів галузі. Майбутній фахівець лісового господарства повинен мати відповідну теоретичну та практичну підготовку, організаторські навички, ділові якості, уміти творчо мислити, працювати з людьми, приймати нестандартні та невідкладні рішення щодо стабілізації екологічних, економічних і соціальних проблем у лісовому секторі. Тому важливе значення в системі підготовки студентів, що навчаються за спеціальністю «Лісове господарство», приділяється вивченню дисципліни «Економіка, організація і планування лісового господарства», яка сприяє росту їх професійної компетенції та підготовленості до роботи на виробництві [1].

Вивчення курсу базується на лісовому законодавстві України з урахуванням сучасних досягнень науки, виробництва і чинної діючої галузевої нормативно-технічної документації.

Основне призначення дисципліни полягає в тому, щоб, вивчаючи її, майбутні спеціалісти лісового господарства набули таких знань з організації та планування виробництва, які б давали їм змогу самостійно і на високому кваліфікаційному рівні вирішувати низку практичних завдань, пов'язаних із удосконаленням виробництва на підприємствах лісової галузі. Адже організація виробництва значною мірою залежить не лише від правильно підібраної техніки й технології, раціонального розміщення різних категорій працівників, а й від природно-кліматичних умов, що ускладнює організацію лісогосподарського виробництва, яка суттєво відрізняється від інших галузевих організацій [2, с. 14].

Мета вивчення дисципліни – здобуття студентами теоретичних знань та практичних навичок в організації, плануванні й управлінні виробництвом на підприємствах лісового господарства [2, с. 26].

Завданням дисципліни є вивчення основних закономірностей розвитку лісового господарства, суть основних економічних понять, організація виробничого-господарської діяльності, основи планування діяльності підприємства та його структурних підрозділів, обліку, аналізу, факторів підвищення економічної ефективності, поліпшення методів господарювання [1].

Згідно з навчальною програмою на вивчення предмету відведено 210 годин, які включають теоретичний матеріал (лекції), самостійну та практичну роботу.

Для забезпечення практичної підготовки майбутніх спеціалістів, а також з метою успішного застосування ними набутих теоретичних знань у своїй професійній діяльності особлива увага приділяється практичній частині курсу, який передбачає навчальну практику, практичні та курсову роботи.

Протягом вивчення дисципліни студентам необхідно опрацювати 22 години практичних занять із різних розділів. Метою таких робіт є навчити студентів вирішувати практичні задачі планування, управління, організації і виробництва в лісництві, на лісогосподарській ділянці. Відпрацювавши їх, учні повинні засвоїти схему організації відпуску лісу та лісопродукції, заробітної плати, планування й економічного аналізу, управління виробництвом і технічного нормування, для того щоб в практичній діяльності застосувати цю схему з врахуванням конкретних умов і особливостей того чи іншого підприємства, цеху, ділянки [3].

Для підвищення якості підготовки студентів та формування у них навичок до самостійного вирішення важливих науково-практичних завдань програмою також передбачено 30 годин навчальної практики.

Відповідно до індивідуальних завдань, використовуючи діючі норми та нормативи, кожен студент розробляє нормативно-технологічні карти на різні види лісогосподарських робіт, визначає вартість цих робіт, складаючи калькуляції собівартості з врахуванням рівня рентабельності та ПДВ.

Проходячи навчальну практику, відповідно до чинного законодавства, студенти також проводять нарахування та розподіл заробітної плати серед членів бригади, складаючи наряд-акти на виконання основних робіт в лісовому господарстві: механізоване садіння та догляд за лісовими культурами, створення мінералізованих смуг, проведення рубок догляду за лісом [4].

Для закріплення навичок складання розрахунків з планування і організації лісогосподарського виробництва, набуття майбутніми техніками лісового господарства комплексного економічного мислення навчальним планом і програмою передбачено виконання курсової роботи. В якості теми курсової роботи рекомендується розрахунок окремих показників виробничо-фінансового плану по лісовому господарству і мисливству, оскільки саме така робота охоплює всі розділи вивченого курсу. Під час складання виробничо-фінансового плану студентами виконуються розрахунки затрат на окремі види робіт, лісоуправління, розраховують джерела покриття витрат на лісогосподарські заходи і утримання апарату управління з врахуванням застосування прогресивних технологій і раціонального використання машин, механізмів, матеріальних і трудових ресурсів.

Головна мета курсової роботи – комплексне поєднання лісівничих, технологічних та економічних знань для розробки виробничо-фінансового

плану лісогосподарського підприємства. Вона є самостійним видом навчальної роботи, яка виконується індивідуально кожним студентом при консультативно-методичній допомозі викладача. В процесі виконання курсової роботи закріплюються, поглиблюються та узагальнюються теоретичні і практичні знання, навички та вміння, набуті під час вивчення «Економіки, організації і планування лісового господарства» та інших базових і забезпечуючих дисциплін – дендрології, механізації лісогосподарських робіт, лісівництва, лісових культур та лісової меліорації, лісової таксації та лісовпорядкування, ґрунтознавства, лісозахисту і охорони лісу тощо.

Вихідними даними для курсової роботи є дані, отримані під час проходження виробничо-переддипломної практики на лісогосподарських підприємствах, та показники виробничих умов усіх складових лісгоспу, що були зібрані під час практики [5].

Отже, здійснюючи підготовку майбутніх фахівців, слід розвивати в них навички застосування економічних законів на практиці, сприяти формуванню їх професійно-важливих якостей, практичного застосування теоретичних знань для вирішення конкретних завдань розвитку і підвищення ефективності господарювання підприємств лісової галузі. При вивченні дисципліни «Економіка, організація і планування лісового господарства» студенти мають навчитися творчо мислити, активно працювати та підготуватися до професійної роботи на виробництві, щоб самостійно приймати складні управлінські рішення з економіки, розробляти плани, аналізувати і узагальнювати результати виробничо-господарської і комерційної діяльності, пропонувати ефективні заходи господарювання і контролювати їх здійснення у сучасному ринковому середовищі.

Список використаних джерел

1. Космина О.О. Програма нормативної навчальної дисципліни підготовки молодший спеціаліст спеціальності 205 «Лісове господарство». Освітня програма «Лісове господарство». – Лубни: ЛЛТК, 2018.
2. Сенько Є.І. Організація, планування та управління на підприємствах лісового і садово-паркового господарства: навч. посіб. – Київ: Знання, 2012. – 488 с.
3. Космина О.О. Методичні рекомендації для проведення практичних занять з дисципліни «Економіка, організація і планування лісового господарства» для студентів спеціальності «Лісове господарство». – Лубни: ЛЛТК, 2015. – 41 с.
4. Космина О.О. Програма навчальної практики нормативної дисципліни підготовки молодшого спеціаліста спеціальності 205 «Лісове господарство» освітня програма «Лісове господарство». – Лубни: ЛЛТК, 2018.
5. Литвиненко О.М., Космина О.О. методичні рекомендації для виконання курсової роботи з дисципліни «Економіка, організація та планування лісового господарства»: навчально-методичний посібник. 2-е вид., перероб. та доп. – Лубни: ЛЛТК, 2013. – 50 с.

А.А. Мушка,
здобувач вищої освіти ступеня магістра
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
науковий керівник: **А.В. Нікітін,**
кандидат економічних наук, професор кафедри банківської справи та страхування,
заступник завідувача кафедри з наукової роботи,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

УПРАВЛІННЯ РОЗДРІБНИМ БІЗНЕСОМ У БАНКУ

В умовах посилення конкурентної боротьби у банківському секторі на тлі фінансово-економічної кризи, важливим є досягнення конкурентних переваг на найбільш ефективних ринках. Водночас, посилюється значення роздрібного бізнесу, як одного із основних генераторів доходів банку. Відповідно, розгляд проблем управління роздрібним бізнесом банку є актуальним на сьогоднішній день.

В умовах макроекономічної турбулентності, перед банком стоїть значна кількість викликів, подолання яких дозволить побудувати ефективну систему управління банківськими бізнес-процесами в стратегічному майбутньому, особливо з урахуванням специфіки банківського ринку України.

Отже, під роздрібним бізнесом банків в Україні доцільно розуміти сукупність (систему) банківських продуктів і послуг, які банк надає населенню з метою задоволення потреб клієнтів в якісному банківському сервісі і з ціллю отримання прибутку в стратегічній перспективі.

В світовій банківській практиці виділяють, як мінімум, три варіанти організації роздрібного банківського бізнесу [1]:

- організаційне виокремлення роздрібного бізнесу в структурі універсального банку, як відокремленого самостійного напрямку банківської діяльності;
- створення окремого (спеціалізованого) банку, основним і єдиним напрямком діяльності якого є роздрібний бізнес;
- повне організаційне відокремлення ритейлу і створення дочірнього роздрібного банку у складі банківської (фінансової) групи.

Проведене дослідження методів управління роздрібного бізнесу банків в Україні вказує на диверсифікацію товарного портфелю банку з урахуванням галузевої специфіки його діяльності з різними категоріями клієнтів.

Банки завжди намагалися диференціювати себе за низькими цінами та інноваційними продуктами, але вони швидко втрачають здатність отримувати переваги. Крім того, банки більше не можуть знижувати ціни конкурентоспроможно через посилену конкуренцію, нові нормативні акти

та підвищені стандарти капіталу, які всі чинять надзвичайний тиск на роздрібну банківську націнку. У той же час деякі фінансові продукти були в основному комерційні, обмежуючи вплив інновацій в продуктах [1].

Для досягнення мети диференціювати загальний досвід споживачів роздрібні банки повинні невинно проводити таку стратегію через організацію для досягнення внутрішньої послідовності та протистояння радикальним змінам [2].

В даний час АТ «Таскомбанк» належить до однієї з найбільших інвестиційно-фінансових груп, має диверсифікований бізнес за корпоративними та роздрібними клієнтами, забезпечує індивідуальний підхід до кожного клієнта та високий рівень лояльності.

Політика залучення АТ «Таскомбанк» ресурсів роздрібних споживачів є ефективною, в той же час потребують більш поглибленого дослідження питання ефективності управління роздрібним сегментом бізнесу АТ «Таскомбанк».

Загалом можна вважати, що кредитна діяльність банку АТ «Таскомбанк» за 2017–2019 рр. була ефективною та не диверсифікованою [4], а сама консервативний характер, оскільки пропонується лише 4 варіанти кредитних програм для фізичних осіб.

Сучасна система управління сегментом РКО для роздрібного бізнесу АТ «Таскомбанк» за 2017–2019 рр. була відносно ефективно організована. Конкурентна стратегія АТ «Таскомбанк» в даний час є досить ефективною з урахуванням клієнтської кон'юнктури на ринку роздрібного бізнесу України, в той же час банк має потенціал розширення та розвитку в стратегічній перспективі на основі впровадження інструментів діджиталізації та інтернет-маркетингу в роботу з роздрібними клієнтами.

Зарубіжний досвід розвитку роздрібного банківського бізнесу вказує на потребу активного впровадження інструментів цільової сегментації на роздрібний ринок, впровадження діджиталізації інтернет-банкінгу та персонального маркетингу на окремі цільові аудиторії роздрібних клієнтів, перегляду маркетингу та комунікаційних каналів взаємодії з фізичними особами.

За результатом дослідження напрямків покращення управління роздрібним бізнесом в банках України та в АТ «Таскомбанк» актуальним є запровадження стратегії управління комунікаціями та товарним портфелем для послуг роздрібного клієнта. Це дозволить підвищити ефективність банківської діяльності та наростити обсяги збуту роздрібних банківських послуг. Перспективні напрямки розвитку АТ «Таскомбанк» відповідно до стратегії розвитку банку вказують на потребу коригування продуктової політики банку в контексті роздрібного банківського бізнесу.

Список використаних джерел

1. Педько А. Б. Загальна характеристика та основні тенденції розвитку роздрібного торгового бізнесу в Україні. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 5. С. 89–93.
2. Співак Л. С. Перспективи розвитку банківського карткового бізнесу в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 4. С. 118–123.
3. Страхарчук В. Шляхи підвищення ефективності електронного банківського бізнесу. *Молодь і ринок*. 2019. № 11. С. 117–123.
4. Офіційний сайт АТ «Таскомбанк». URL: <https://tascombank.ua/>

Р.А. Шило,

аспірант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Полтавського державного аграрного університету

науковий керівник: **Л.М. Березіна,**

доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та міжнародних
економічних відносин Полтавського державного аграрного університету

ОЦІНКА СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ФОРМУВАНЬ

У сучасних умовах розвитку бізнесу України успішне функціонування агропромислових формувань значною мірою залежить від стратегічного потенціалу. Адже він визначає стратегічні можливості, забезпечує ефективне використання ресурсів, резервів, розробку та реалізацію його стратегій на всіх етапах розвитку, що впливає на досягнення стратегічних цілей та визначених напрямів розвитку агропромислових формувань у майбутньому. Тому актуальним є питання формування та оцінки стратегічного потенціалу.

Під стратегічним потенціалом агропромислових формувань слід розуміти сукупність обмежених наявних ресурсів та потенційних можливостей підприємства по досягненню глобальних й стратегічних цілей в майбутньому з урахуванням відповідних умов зовнішнього середовища [1, с. 21]. Стан стратегічного потенціалу агропромислових формувань є результатом впливу сукупності факторів, що створюють умови його розвитку. Його структура являє собою визначену взаємозалежну сукупність локальних потенціалів, тобто потенціалів кожного виду ресурсів, які забезпечують максимально ефективну реалізацію довгострокових цілей та стратегічних напрямів розвитку агропромислових формувань [5, с. 172]. Можна виокремити види локальних потенціалів, поєднання яких формують структуру стратегічного потенціалу агропромислових формувань (див. рис. 1).

Локальні потенціали складаються із сукупності ресурсних компонентів, поєднання яких варіюється залежно від стратегічного напрямку розвитку агропромислових формувань. Стан і напрям розвитку локальних потенціалів зумовлюється цілями: формування стратегічного потенціалу; забезпечення високих темпів економічного розвитку та максимізації прибутку агропромислових формувань; мінімізація витрат ресурсів шляхом розкриття внутрішніх резервів; мінімізація ризиків; стабілізація діяльності.

Рис. 1. Характеристика складових стратегічного потенціалу агропромислових формувань [4, с. 110–111]

Процес формування стратегічного потенціалу можна представити у декілька послідовних етапів [4, с. 111]:

1. Збір, аналіз і обробка інформаційних потоків.
2. Аналіз факторів діяльності агропромислових формувань.
3. Вивчення тенденцій розвитку та стратегічних позицій агропромислових формувань на ринку.
4. Визначення стратегічних напрямків розвитку агропромислових формувань та визначення потенційних можливостей.
5. Формування стратегії агропромислових формувань.
6. Оцінка економічних умов реалізації стратегії.
7. Оцінка локальних потенціалів.
8. Формування стратегічного потенціалу.

Для ефективного формування стратегічного потенціалу в умовах нестійкого зовнішнього середовища потрібно приділити увагу наступним факторам [2, с. 173]:

- політичним;
- ринковим, аналіз яких дозволяє керівництву підприємства уточнити стратегію та зміцнити позиції на ринку;
- факторам конкуренції, для здійснення постійного контролю з боку підприємства за діями конкурентів;
- соціальним, що включають такі показники, як зміна суспільних цінностей, відносини, сподівання й інтереси;
- державним. Держава встановлює систему нормативних актів, що регулює діяльність суб'єктів ринку.

Основними складовими стратегічного потенціалу агропромислових формувань, які визначають його потенційні можливості, є [3]:

1. Спроможність до проведення макроекономічного аналізу ситуації в країні та регіоні діяльності.
2. Спроможність до прогнозування змін в обсязі та структурі споживчого попиту.
3. Спроможність до аналізу та прогнозування кон'юнктури ринків ресурсів та капіталу, розробки та реалізації ефективних стратегій взаємодії з ринками для залучення необхідних ресурсів.
4. Спроможність до забезпечення стійкості агропромислових формувань до негативних змін у зовнішньому середовищі функціонування за рахунок розробки та реалізації ефективних захисних стратегій.
5. Спроможність до ефективного використання інвестиційних можливостей щодо розвитку ресурсного потенціалу.

Таким чином, в умовах ринкового конкурентного середовища ефективна діяльність агропромислових формувань залежить від якісного використання їх стратегічного потенціалу. Адже він визначає стратегічні

можливості агропромислових формувань, забезпечує ефективне використання ресурсів, резервів, розробку та реалізацію стратегій на всіх етапах розвитку, що впливає на досягнення стратегічних цілей в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Березін О.В. Завдання та механізм оптимізації структури потенціалу підприємства / О.В. Березін // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економіка. – Частина II: зб. наук. пр. – № 4 (40). – 2007. – С. 20–28.
2. Блонська В.І. Вдосконалення методики аналізу стратегічного потенціалу підприємства / В.І. Блонська // Науковий вісник НЛТУ України. – № 20 (1). – 2010. – С. 171–175.
3. Богацька Н.М. Стратегічний потенціал підприємства: [електронний ресурс] / Н.М. Богацька, Д. Ковальчук. – Режим доступу: www.rusnauka.com/33_DWS_2010/Economics/.
4. Ладонько Л.С. Стратегічний потенціал підприємства: формування та оцінка / Л.С. Ладонько, М.В. Ганжа // Науковий вісник Полісся. – № 2. – 2015. – С. 109–114.
5. Швець Є.В. Системний підхід щодо формування структури стратегічного потенціалу підприємства / Є.В. Швець // Вісник Нац. тех. ун-ту «Харківський політехнічний інститут». – 2007. – № 16. – С. 170–176.

ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ ТА УПРАВЛІННІ

Ed. Savytskyi,

PhD, Head of Innovative Providing Sector, Institute of Food Resources of the NAAS,
Associate Professor of Commercial Activity & Logistics,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

INNOVATIVE TECHNOLOGIES DEVELOPMENT IN AGRIBUSINESS

A gradual change to postindustrial society and innovative agricultural production practice in Ukraine issues new challenges for the agrarian sphere. According to the experience of the market-economy countries, it is an active innovative activity that becomes a driving force for the whole business life, and the increase of agricultural production is secured just by means of practical realization of the scientific and technical achievements [1].

Researchers conducted by O. G. Shpykuliak speak volumes for the fact that an innovative activity of the agrarian enterprises is the most flexible indicator of their competitive abilities. In this respect, the author submits that “there is a regular cyclical behavior of strong interrelation between innovation and competitiveness: if producers’ innovation activity is declining, they lose their market power, their productive facilities date rapidly, investment and economic crisis deepens; on the contrary, activation of the innovative activity provides enabling environment for technical and technological modernization of production, raising of economic efficiency and competitive growth” [2].

Efficient mechanisms of management of the development and implementation of innovations and innovative technologies are necessary preconditions for innovative activity increase in the agrarian sphere. At that, theoretical and methodological background to the introduction of innovative technologies in the agrarian sphere shall be formed with due regard to both prior and current paradigms of innovative activity that in turn makes the study of genesis of the innovation society development concepts actual.

Implementation of innovative technologies in the agrarian enterprises can be carried out through interaction between internal and external environment, development of the constituents of internal environment and by means of available resource potential. In this respect, for agrarian enterprises implementing innovative technologies begins with the following:

- introduction of new technologies in producing agricultural raw materials in plant science and animal industry;
- raising new animal breeds and plant varieties that are more productive and resistant to the diseases and adverse climate and environmental conditions;
- use of biotechnology, which enables manufacture of new products that are more qualitative, wholesome and having healthcare and treatment effect;
- use of technical facilities and technologies for soil tillage, raw material peeling and reservation;
- use of energy conservation techniques, ecological innovations which make possible to raise cropping capacity and productive efficiency, minimize losses and ensure safety of external environment [3].

According to the research results, practical application of the innovative technologies by agricultural enterprises is possible within the management of their innovative activities that in the near term requires more thorough study of the essence and peculiarities of innovative activities in the agrarian enterprises.

References

1. Buhvostov Yu. V. Deterministic impact of investments on the formation of innovative economy (based on agricultural sector): PhD dissertation. M., 2009. 261 p.
2. Trubilin A. I. Innovative way of development of agricultural production. Vlast', 2009. №2. P. 8–11.
3. Shpykuliak O. G. Institutions in the development and regulation of agricultural market [monograph]. K.: NSC IAE, 2010. 396 p.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

D.V. Laponoh,

Postgraduate Student,
Kharkiv National Automobile and Highway University

PROSPECTS FOR THE POSSIBILITY OF IMPLEMENTING THE EXPERIENCE OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS OF FOREIGN COUNTRIES IN UKRAINE

Cooperation between the state and business is called “public-private partnership” (PPP).

The implementation of partnership between the state and private business in the development of transport infrastructure in Ukraine should be served by a quality legislative framework, established bureaucratic procedures and, above all, the economic aspects of the application of public-private partnership mechanisms and the positive experience of foreign countries.

According to the Commission on UK Public Private Partnerships, the main purpose of public-private partnerships is “a risk-sharing relationship based on a concerted effort between the public and private sectors to achieve a desired public policy” [1].

The Canadian Council for Public Private Partnerships defines public-private partnership as “a collaborative effort between the public and private sectors, based on the expertise of each partner, that best meets a clear public need through the appropriate allocation of resources, risks and rewards” [2].

The U.S. West Coast Infrastructure Exchange (West Coast Development Center) refers to the task of public-private partnerships as “connecting the need for government to effectively manage the lifecycle of infrastructure projects with private sector capabilities to improve project efficiency and reduce the risk of financial loss” [2].

Thus, the emphasis is on the sharing of project risks between the private and public partner, ensuring the benefits for both parties, subject to the effective implementation of projects.

The mechanisms of public-private partnership abroad are applied very widely. They are reflected in many spheres of human activity: social

(kindergartens, schools, medical institutions, etc.), transport (roads, railroads, water and air transport, pipelines), housing and communal complex [3], energy sphere, agricultural complex, and even construction and operation of prisons is carried out on the basis of PPP [4].

The spheres of application of public-private partnerships continue to expand. At present, PPP models are actively applied in the military-industrial complex, in space exploration. Until recently, these areas were considered the exclusive prerogative of the state. For example, in the USA, Germany and the UK PPP schemes are implemented, allowing to combine the advantages of state planning and private interest in the implementation of national projects in the field of space exploration. For example, the U.S. National Geospatial-Intelligence Agency (NGA) signed two Next View contracts with Digital Globe and Geo Eye for \$530 million and \$500 million respectively to improve the quality of resolution of images from space. According to the contracts these companies developed and launched dual-purpose satellites World View and OrbView-5 with the equipment for the Earth observation with the spatial resolution of 0.45 m [4].

In the sphere of construction and operation of railroads the mechanism of the state-private partnership also found its application. Thus, the Siemens company on the terms of the concession realized the project of the railroad in Mexico with the length of 150 km connecting 8 cities. The term of this concession agreement was 30 years, and the total volume of investments in the project was \$1.1 billion. Projects of high-speed lines construction are also carried out with the use of public-private partnership mechanisms. An example of such a project is the HSL Zuid high-speed line in the Netherlands. The volume of investments made 1.2 billion euro and was brought by private investors (from them 90% by private banks, 10% by the industrial companies, including Siemens) [2].

The largest number of projects in terms of funding is in the transport sector. And it is true both for the periods of stable economic development and crisis periods. It is noteworthy that China in its economic and social policy uses the construction of transport infrastructure as a driver of economic growth, a means of overcoming the crisis and stimulating the social sphere. In general, China accounts for up to 90% of investment in infrastructure development using PPP mechanisms in South-East Asia [5].

According to the Infra PPP World S.L. portal, the volume of executed PPP projects (reached financial closure) in the world for 2019 was \$48.485 billion. Projects in progress totaled \$71.819 billion. Asia-Pacific countries accounted for 46% of the projects. The Americas accounted for 42% of projects. Europe, the Middle East and Africa accounted for 12% of projects [6].

References

1. European PPP Expertise Centre. EPEC – Library. Access mode: http://www.eib.org/epec/library/index.htm#Market_Updates.
2. European PPP Expertise Centre. Review of the European PPP Market in 2018. Access mode: https://www.eib.org/attachments/epec/epec_market_update_2018_en.pdf
3. Gerrard, M. (2001). What are public-private partnerships, and how do they differ from privatizations. *Finance & Development*, 38(3): 45-51.
4. Grimsey, D., Lewis, M. (2002). Evaluating the Risks of Public Private Partnerships for Infrastructure Projects. *International Journal of Project Management*, 20: 107-118.
5. Kappeler, A. (2013). PPPs and their Financing in Europe: Recent Trends and EIB Involvement. European Investment Bank.
6. West Coast Infrastructure Exchange (WCX). Brochure. Access mode: <http://westcoastx.com/about/brochure.html>.

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

A.Y. Gagara,

Undergraduate Student,

National Aviation University, Kyiv

scientific adviser: **T.V. Kniazieva,**

Doctor of Economics, Associate Professor,

Professor of International Economics, National Aviation University, Kyiv

EUROPEAN INTEGRATION PROCESS IN UKRAINE. ITS PROBLEMS AND PROSPECTS

The current situation on the global market and the development of globalization more confidently dictate their conditions for Ukraine. That is why there is a growing need to intensify cooperation between our country and other states and unions, including the EU. At this stage, the European integration process acts as one of the effective means of increasing the country's economic competitiveness, as well as its further intensive development.

The starting point in the relations between Ukraine and the European Union is the officially recognized independence of our country by the Minister of Foreign Affairs of the Netherlands. He wrote about this in his letter as a representative of a country voting in the EU. This event occurred in December 1991 [1]. Thus, two years later, Ukraine announced for the first time its intentions for European integration. This was noted in the Resolution of the Verkhovna Rada of July 2, 1993 «On the main directions of Ukraine's foreign policy». We are talking about membership in the European Communities, which is a goal for Ukraine. Of course, provided that it will be safe for its national interests. The Partnership and Cooperation Agreement, which Ukraine will soon sign, is also mentioned in order to maintain stable relations [2].

Based on the Law of Ukraine of July 1, 2010 «On the Principles of Domestic and Foreign Policy» (as amended on July 8, 2018) [3] was formed economic and political course of Ukraine, which relates to the development of relations with the EU. According to Article 11 of the Law, one of the fundamental principles of Ukraine's foreign policy is ensuring Ukraine's integration into the European political, economic and legal space in order to gain EU membership».

According to the results of the expert opinion, it can be determined that there are certain obstacles to deepening the integration processes between Ukraine and the European Union. One of them is the low level of awareness of citizens about the prospects of Ukraine's membership in the EU. There are also doubts that European integration will benefit the entire population of Ukraine. According to 26% of experts, Ukraine's integration into the EU is most beneficial for EU member states that want to increase their geopolitical influence and use Ukraine's resources to their advantage.

But now Ukraine's European integration policy is gaining much new momentum. This is a qualitative transformation of foreign policy into a more comprehensive approach. Thus, effective and successful reforms are needed to ensure the further stable development of ideas. They will certainly be a strong argument in increasing support for relations in those regions where it is needed. In covering current issues, attention was focused on such aspects as: current trends in public opinion regarding European integration; consolidation problems, how to unite the regions around the idea of European integration [4].

Therefore, in order to unite the regions around the idea of European integration, it is necessary to bring the policy to a state of differentiation from one region to another. That is, the emphasis in information policy in one part of the country should be different from the emphasis in information policy in another, and thus provide a more accurate approach to citizens.

On the other hand, we can note a whole list of prospects for Ukraine-EU relations. These include such things as:

1. Opportunity to travel freely
2. Scientific cooperation (receiving grants for education, scholarship programs, exchange of technological knowledge)
3. Joint investment in projects
4. Protection of human rights
5. Projects are aimed at improving people's living standards
6. High probability of resolving the issue of energy security in favor of Ukraine
7. Cross-border cooperation
8. Justice and home affairs [5].

Today, European integration should be perceived primarily not as a foreign but as a comprehensive domestic public policy aimed at implementing reforms relevant to Ukrainian society. The information campaign in the field of European integration must be closely linked to the internal dimension of transformations.

In general, cooperation with the EU for Ukraine is a way into the future with a wide range of opportunities, each of which provides acceleration of development, modernization and consolidation of domestic ideas. In addition, access to world markets will strengthen coordination with European countries in many areas.

References

1. Історія відносин Україна – ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/vidnosini-ukrayina-yes/istoriya-vidnosin-ukrayina-yes>
2. Resolution of the Verkhovna Rada «On the main directions of Ukraine's foreign policy. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>
3. Law of Ukraine On Principles of Domestic and Foreign Policy. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17/ed20180708#Text>
4. Євроінтеграція України: досвід сусідів та перспективи об'єднання суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dif.org.ua/uploads/pdf/1407765948_3132.pdf
5. Договірно-правова співробітництва Україна – ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/vidnosini-ukrayina-yes/dogovirno-pravova-spivrobitnictva-ukrayina-yes>

М.П. Набаранчук,

здобувач наукового ступеня кандидата економічних наук

ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»

науковий керівник: **Н.В. Загрішева,**

кандидат юридичних наук, доцент

ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Анотація. У статті досліджено актуальні питання соціально-економічної співпраці України та Польщі. Проаналізовано розвиток економічного співробітництва між Україною та Республікою Польща у період після вступу останньої до Європейського Союзу. Досліджено динаміку зовнішньоторговельного обороту між країнами за останні чотири роки.

Ключові слова: Україна, Республіка Польща, економічне співробітництво, Європейський Союз, інтеграція.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день між Україною та Польщею підписано більше 200 двосторонніх документів, які визначають умови українсько-польського співробітництва в економічній, політичній, соціальній, науково-технічній та військовій сферах.

Процес формування законодавчого забезпечення українсько-польських відносин триває протягом усього періоду функціонування та розвитку зовнішньої торгівлі цих країн, але базовими вважаються перші міждержавні документи, які сприяли формуванню основ для економічного співробітництва між країнами.

Зміни у відносинах України та Польщі розпочались у 2014 році після зміни політично ситуації у нашій країні та тривають і до тепер. Основними складовими цього етапу є: допомога Польщі в питаннях інтеграції України до Європейського Союзу; сприяння скасуванню візового режиму для громадян України з країнами Європейського Союзу; реформа та розширення економічних контактів між Польщею та Україною; інвестиційна співпраця між країнами; сприяння у посиленні співпраці між Україною та НАТО [2; 5].

Польща протягом всіх років незалежності залишалась важливим стратегічним партнером України, розбудова відносин між нашими державами відбувалась на основі дотримання національних суверенітетів та була спрямована на посилення політичної, економічної, соціальної, військової співпраці.

Стан дослідження. Проблемам розвитку взаємовигідних соціально-економічних відносин між нашою державою і Республікою Польща та шляхам їх розв'язання присвячено чимало наукових досліджень та праць

таких авторів, як, зокрема, Б. Андрушків, Я. Антошек, В. Борщевський, В. Будкін, А. Мазаракі, М. Мальський, Т. Мельник, Н. Мікула, А. Мокій, Є. Савельєв, К. Рейман, А. Філіпенко, М. Янків.

В останніх наукових дослідженнях і публікаціях з питань соціально-економічної співпраці між Україною та Польщею мало уваги приділяється тим механізмам взаємодії між обома країнами, які б задовольняли спільні інтереси держав-сусідів у розв'язанні спільних актуальних проблем з питань трудової міграції, торговельної, інвестиційної діяльності, туризму та освіти.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою зовнішньоекономічної політики України є розбудова партнерських зв'язків з західними країнами-сусідами, однією з яких є Польська Республіка. Згідно з хронологією, започаткувала цей процес Декларація про принципи та основні напрями розвитку українсько-польських відносин (1990 р.). В подальшому були підписані Договір про добросусідство, дружні відносини та співробітництво, Спільну заяву «До порозуміння і єднання», низку двосторонніх угод у економічній, соціально-культурній, науково-освітній сферах, що заклали базу двосторонніх відносин між країнами. Починаючи з 2000 р. після вступу Польщі до НАТО та ЄС двосторонні відносини між державами перетворились на відносини між Україною та міжнародними об'єднаннями НАТО/ЄС, що закріплює за Польщею роль адвоката та лобіста євроатлантичного та євроінтеграційного курсу України [2].

Українсько-польські економічні відносини розвиваються за кількома напрямками, основним з яких є взаємна торгівля товарами і послугами.

Сучасне торговельно-економічне співробітництво України з Польщею є логічним продовженням розвитку економічних відносин між країнами, зважаючи на географічну близькість країн та сформовані і перевірені часом господарські зв'язки [3; 5].

Динаміка зовнішньоторговельного обороту між країнами за останні чотири роки свідчить про позитивні зміни не тільки в імпорті польських товарів в Україну, а й експорті українських товарів в Польщу (рис. 1).

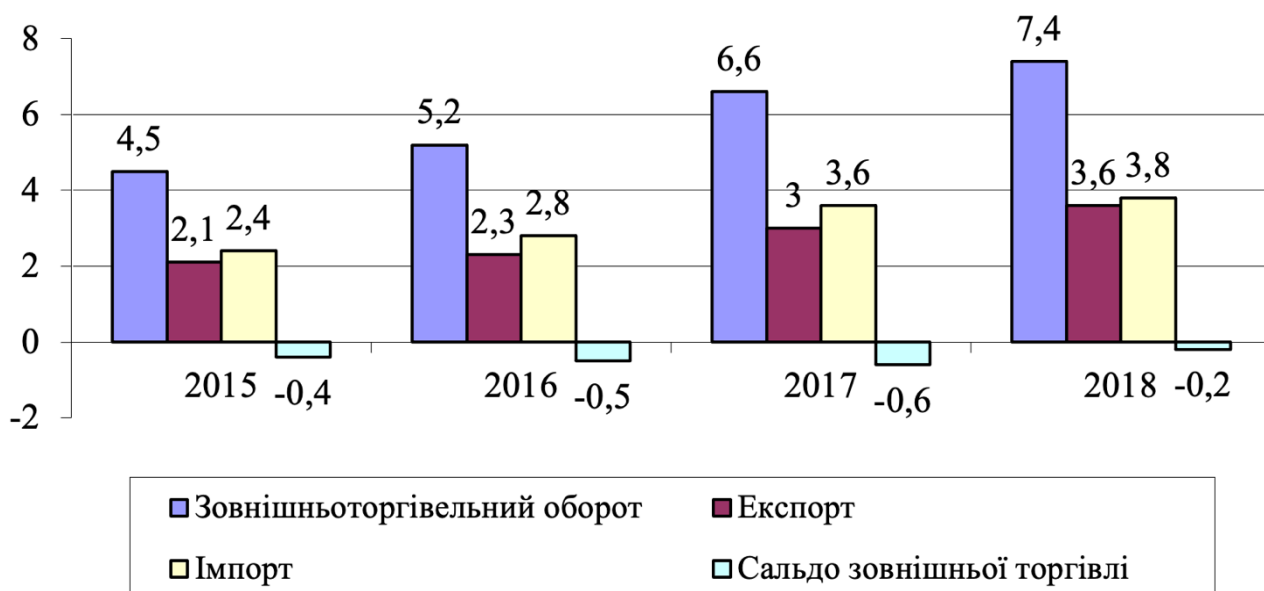

Рисунок 1 – Динаміка зовнішньої торгівлі товарами та послугами між Україною та Польщею, млрд. дол. США

За результатами 2018 року Польща залишається другим найбільшим торговельним партнером України в ЄС (з питомою вагою 14,7%) та четвертим торговельним партнером у світі (з питомою вагою 6,2%) за обсягами експортно-імпортних операцій після РФ, Китаю та Німеччини. Обсяг торгівлі товарами і послугами з Польщею за 2018 рік склав майже 7,5 млрд дол США, що забезпечило зростання на 12,4% у порівнянні з 2017 роком при відносно незначному негативному для України сальдо – 214,2 млн дол США.

Компаративний аналіз структури експортних та імпортних послуг між країнами свідчить про переваги польських послуг, що орієнтовані на отримання більшої доданої вартості, зокрема, частка транспортних послуг більша на 17 %, фінансових послуг – майже в 7 разів; послуг, що пов'язані з подорожами – в 4 рази. Послуги роялті та інші, пов'язані з використанням інтелектуальної власності, тільки імпортуються, при цьому їх обсяг у 2018 р. збільшився на 243,6 %. Це ж стосується і послуг зі страхування, обсяг імпорту в Україну яких також збільшився на 125 %. Позитивна динаміка в імпорті послуг в Україну із Польщі характерна майже для всіх її видів. Виняток становлять лише послуги з ремонту та технічного обслуговування, які не віднесені до інших категорій, що зменшились на 21,1 %.

На рисунку 2 зображено динаміку величини зовнішньої торгівлі товарами між Польщею та Україною.

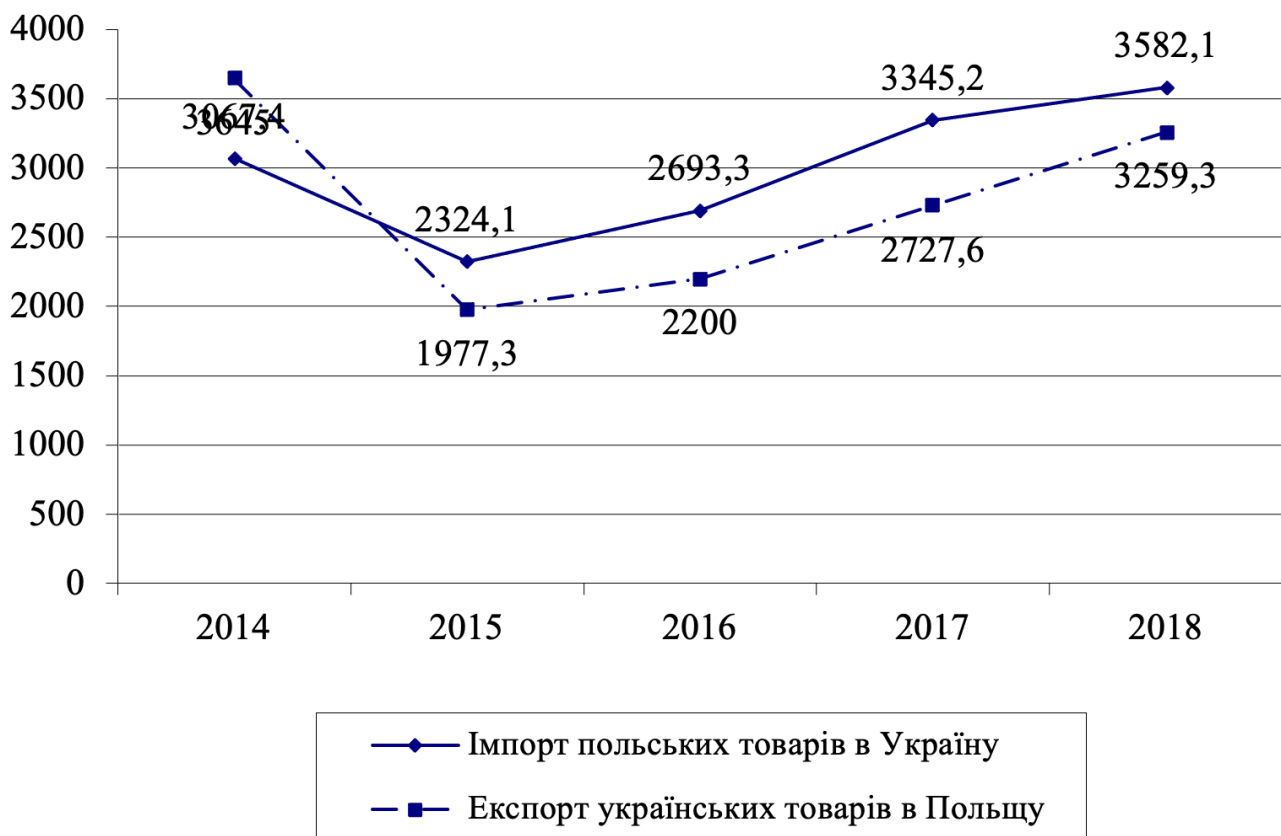

Рисунок 2 – Динаміка обсягу зовнішньої торгівлі товарами України та Польщі, тис дол США

Для порівняння, за даними Міністерства підприємництва і технологій Республіки Польща за результатами 2018 року експорт польських товарів до України зріс на 4,6% і склав 4456,0 млн євро (5035,3 млн дол США); імпорт українських товарів до Польщі зріс на 19,6% і склав 2562,2 млн євро (2895,3 млн дол США); позитивне для Польщі сальдо склало 1893,8 млн євро (2139,9 млн дол США) (у порівнянні з 2017 роком позитивне сальдо скоротилося на – 253 млн дол США). Загалом товарообіг між Польщею та Україною, за оцінками польської сторони, склав 7018,2 млн євро (близько 7,9 млрд дол США) [4].

На сьогоднішній день в Україні успішно працюють такі підприємства і компанії з польськими інвестиціями як фабрика будівельної кераміки «Церсаніт», деревообробна фабрика «Барлінек», меблева фабрика «Новий Стиль», фабрика упаковки «Кен-Пак», фабрика автозапчастин «Інтер-Гроклін», завод металообробки «Полімекс-Мостосталь», підприємство з виробництва фарб «Снежка-Україна», виробник полімерних матеріалів «Пластікс-Україна», банківсько-фінансові установи (ПАТ «Кредобанк», ПАТ «Ідея-банк», страхова компанія «PZU Україна»), найбільший польський ритейлер «LPP SA» [4].

Найбільшими українськими інвестиційними проектами в Польщі є: металургійний комбінат «Гута Ченстохова» (інвестор – група «ІСД»), «Гута

Покуй» (інвестор – група «Приват»), завод освітлювальних приладів «Геліос» (інвестор – «Іскра»), плодопереробні заводи «Т.В.Fruit Dwikozy» (інвестор – компанія «Т.В.Fruit» (власник торгівельної марки «Яблуневий дар»), Мазовецький сироварний завод «Ostrowia» (інвестор – група компаній «Milkiland»), ІТ-компанія «Miratech», компанія «Elfa» (виробництво косметики), фірма «Safe World Technologies» (виробництво електронного обладнання в Краківській спеціальній економічній зоні у м. Затор) [3; 4].

Специфічною формою залучення коштів з Польщі в Україну є грошові перекази з боку українських громадян, які на постійній чи тимчасовій основі працюють на польському ринку

За даними МЗС Польщі на території країни працює близько 2 мільйонів українців. За оцінками польської сторони українці працюють на 20% всіх польських компаній, а близько 450 тисяч українців сплачують у Польщі соціальні внески. За даними Національного банку України, за результатами 2018 року грошові перекази українських трудових мігрантів з Польщі перевищили 3,6 млрд дол США, це складає 31% від усіх надходжень трудових мігрантів в Україну у 2018 році, що складає за оцінками НБУ 11,1 млрд дол США [1; 4; 6].

Висновки. Аналіз розвитку економік України та Польщі у динаміці засвідчив значне відставання нашої країни за основними показниками економічного розвитку. Динаміка ВВП України відображає три глибокі кризи, які українська економіка пережила за період незалежності. Перша пов'язана з кардинальною трансформацією економіки, зумовленою переходом до ринкових відносин. Друга була спричинена світовою фінансовою кризою, яка руйнівним чином вплинула на Україну, насамперед, на сектор промисловості. Третя була викликана початком війни з РФ, окупацією значної частини економічної території, розривом усталених економічних зв'язків. Натомість протягом у Польщі в останні двадцять років спостерігалось безперервне зростання ВВП на душу населення. Навіть світова фінансова криза не вплинула на позитивну тенденцію цього показника.

Таким чином проведений аналіз зовнішньоекономічних зв'язків України та Польщі засвідчив позитивну тенденцію до зростання величини зовнішньої торгівлі між країнами, збільшенні обсягів польських інвестицій. В той же час товарна структура експортно-імпортних операцій є негативною для економіки України, занепокоєння викликає і великий обсяг переказів українських трудових мігрантів, що засвідчує негативну тенденцію відтоку працездатного населення з України до Польщі.

Список використаних джерел

1. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208357>
2. Ель-Шаманді С. Х. Аналіз законодавчого забезпечення українсько-польського торговельно-економічного співробітництва. Публічне управління: теорія та практика. 2018. Вип. 4. С. 106–111.
3. Кулицький С. Оцінка розвитку українсько-польських економічних відносин у сучасному політичному контексті (Продовження, початок у № 2). Україна: події, факти, коментарі. 2018. № 3. С. 55–63
4. Посольство України в Республіці Польща. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/>
5. Студінська Галина. Українсько-польські торговельні відносини: ретроспективний аналіз. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2019. № 3. С. 69–82.
6. Українські заробітчани покращили економічне становище... URL: https://zik.ua/news/2019/10/31/ukrainski_zarobitchany_pokrashchyly_ekonomichne_s_tanovyshche_polshchi__eksperty_1680957

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС. ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 343.9

Н.В. Крусір,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Навчально-науковий інститут післядипломної освіти

Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

науковий керівник: **А.Б. Блага,**

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільного та кримінального права і процесу,

Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

КІБЕРБУЛІНГ – ВИКЛИК СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Кібербулінг – це умисні дії, що скоюються однією особою або групою осіб відносно іншої особи, через електронні засоби комунікації, з метою завдання шкоди, що можуть здійснюватися напрямку, або анонімно і можуть призвести до низки негативних наслідків в результаті тиску, залякування, переслідування.

Типові ознаки кібербулінгу: систематичність (повторюваність) діяння; наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

Поширюється кібербулінг завдяки специфіці віртуальної комунікації, яку американський дослідник А. Купер описує через принцип трьох А («triple-A engine»: Anonymity, Accessibility and Affordability): анонімність, доступність і низька ціна. Анонімність означає відсутність можливості для жертви вчислити автора повідомлення за результатами його діяльності. З іншого боку, в силу анонімності виконавець швидше наважиться на булінг, а ефект дистанціювання дозволяє здійснювати набагато жорстокіші речі, ніж при реальній комунікації. Завдяки мобільним пристроям і бездротовим

мережам віртуальна комунікація доступна 24 години на добу, до того ж вартість доступу в Інтернет невисока і доступна.

Для кібербулінгу достатньо будь-якого електронного пристрою з виходом в інтернет (телефон, планшет, ноутбук тощо). Найчастіше над людьми знущаються в популярних соціальних мережах: «Facebook», «Twitter», «Instagram», «Youtube», «Viber», «TikTok», «Snapchat» та інших.

Найбільш розповсюдженими формами кібербулінгу є: зйомка компрометуючих фото- і відеоматеріалів та публікація їх в мережі Інтернет; створення сторінок із закликами знущатися над кимось (жертвою); відправлення анонімних погроз або образ; створення груп, в яких навмисно ігноруються певні люди; вибудовування фальшивих дружніх або родинних відносин (щоб дізнатися особисте, інтимне інформацію); розсилка непристойних матеріалів (відео, картинок або комп'ютерних вірусів); розповсюдження чуток за допомогою електронної пошти, повідомлень, постів і коментарів в соцмережах та інших формах онлайн спілкування; злом чужого акаунта, редагування його з метою очорнити іншу людину (наприклад, розсилка повідомлень з цього акаунта, доповнення брехливої інформації) та ін.

Класифікація Н. Віллард включає 8 форм: образа; домагання; поширення чуток і «очорнення»; публічне розголошення особистої інформації; використання фіктивного імені; соціальна ізоляція як відмова спілкуватися, виключення з групи Instant-Messenger, ігрового співтовариства тощо; тривале домагання і переслідування як систематичне (сексуальне) переслідування будь-кого, що супроводжується погрозами і домаганнями; і відкрита загроза фізичної розправи.

Хоча до кібербулінгу схильні різні групи користувачів, найбільш вразливою групою є підлітки у віці 12-16 років, які ведуть активне онлайн-життя і користуються різними соціальними мережами, і, по суті, складають цільову аудиторію кібербулінгу. Вибір даної вікової групи пояснюється тим, що підлітки самостійно, але безсистемно опановують Інтернет, ідеалізуючи його як ресурс, але не враховуючи в повній мірі його ризики.

Глобальне поширення кібербулінгу серед підлітків підтверджують дані досліджень. Так, західні соціологи відзначають, що кожен п'ятий тинейджер з розвинених країн, де рівень поширення Інтернету перевищує 90% (США, Канада, країни Європи), стикався з цькуванням в мережі. За даними американського дослідницького центру кібербулінгу (Cyberbullying Research Centre), онлайн-насиллю піддається вже кожен четвертий тинейджер США. З європейських країн найбільше дітей і підлітків піддалося кібербулінгу в Польщі – 52% і Естонії – 31%, найменше в Бельгії - 10%.

Згідно з даними UNICEF, в Україні близько 50% підлітків були жертвами кібербулінгу. Кожна третя дитина через це прогулювала школу, а основними соціальними платформами для цькування є Instagram, TikTok та

Snapchat. Аналітичне дослідження «Попередження та протидія кібербулінгу в дитячому середовищі України» показало, що понад 18% рішень щодо булінгу, за даними Єдиного реєстру судових рішень, стосуються випадків використання засобів електронних комунікацій, тобто дій, які завдали психологічних страждань і були вчинені в інтернеті за допомогою гаджетів. Найбільше протоколів стосовно онлайн-цькування, або ж кібербулінгу, складено в Київській області. Частіше ображають хлопці – 70%, а от страждають від кібербулінгу переважно дівчата – близько 80%.

Закони, що забороняють булінг, особливо кібербулінг, є відносно новими і поки що прийняті не в усіх країнах. Ось чому багато країн для протидії кібербулінгу використовують інші відповідні закони, наприклад, законодавство проти домагань. У країнах, які мають спеціальні закони проти кібербулінгу, поведінка в Інтернеті, яка навмисно викликає серйозні емоційні стреси, розглядається як злочинна діяльність. У деяких із цих країн жертви кібербулінгу можуть шукати захисту через заборону спілкування із визначеною особою та вимагати обмеження використання кривдником електронних пристроїв, за допомогою яких він/вона скоює кібербулінг. Таке обмеження може бути тимчасовим чи постійним.

На жаль, в Україні досі немає чіткого наукового та законодавчого визначення понять «кібербулінг» та його виявів (форм). Однак судова практика щодо притягнення до адміністративної відповідальності за кібербулінг є. Зокрема, у справі № 359/8597/19 до адміністративної відповідальності за ч.3 ст.173-4 КУпАП притягувався неповнолітній за вчинення кібербулінгу (виклав відео в соціальні мережі), що спричинило психологічну шкоду потерпілому. А у справі № 398/701/20 на території навчального закладу малолітній вчиняв відносно іншого малолітнього кібербулінг (відеозйомка на мобільний телефон, як його знайомий б`є потерпілого та розміщення даного відео в мережі Instagram), в результаті чого постановою Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 18.03.2020 р. на матір малолітнього правопорушника наклали адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі п`ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (850 грн.).

Варто також виділити дещо спільне у боротьбі з онлайн-цькуванням в Україні та інших країнах – це превентивні заходи: інформування, освітні програми, запити до адміністраторів сайтів, на яких здійснювалися атаки тощо.

ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО ТА ЗАХИСТ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

О.А. Мартиненко,

аспірант кафедри конституційного адміністративного та фінансового права,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Забезпечення біологічної безпеки стає глобальною проблемою, що стосується фундаментальних інтересів особистості, суспільства, і кожної держави. Суть проблеми полягає у постійному збільшенні загроз безпеці в біологічній сфері, яка розвивається швидше, ніж інші важливі сфери суспільного буття, тоді як методи і технології забезпечення біологічної безпеки відстають від темпів розвитку наукових досліджень та практики їх використання у цій сфері. Загрози біологічній безпеці набувають іноді руйнівних масштабів локального характеру, а тому потребують наукового осмислення, систематизації, класифікації, вироблення на цій основі системних заходів ефективного попередження та протидії. Важливим засобом забезпечення біологічної безпеки виступає юридична відповідальність як ефективний інструмент правового впливу на суспільні відносини щодо забезпечення біологічної безпеки.

Функції юридичної відповідальності у сфері забезпечення біологічної безпеки мають з нашої точки зору бути наступними: превентивна, що полягає у попередженні нових правопорушень та їх профілактиці; штрафна – полягає в покаранні винної особи, через застосування до нього негативних наслідків особистого, майнового чи організаційного характеру (матеріальні штрафи, заборони на провадження досліджень або здійснення виробництва); правовідновлююча, яка полягає у відновленні незаконно порушених прав майнового чи особистого характеру, компенсацію матеріальної чи моральної шкоди, заподіяних збитків (у випадку настання суспільно-негативних наслідків) [1, с. 198].

Удосконалення механізму юридичної відповідальності забезпечення біологічної безпеки передбачає новелізацію положень законодавства щодо

практично всіх відомих у сучасній юридичній теорії види відповідальності: у випадку відшкодування матеріальної та моральної шкоди – цивільної; при застосування заходів впливу кримінально-правового характеру кримінальної (при цьому це може стосуватися і як юридичних осіб так і фізичних); у разі меншої суспільної шкідливості правопорушення, – адміністративної, а у разі порушень трудових обов'язків, – дисциплінарної (табл. 1).

Таблиця 1. Удосконалення сфери регламентування юридичної відповідальності

Вид відповідальності	Пропозиція щодо удосконалення
Цивільна відповідальність	викласти визначення джерела підвищеної небезпеки у ЦКУ в такому вигляді «1. Джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, патогенних та умовно-патогенних агентів (мікроорганізмів), генно-модифікованих, радіоактивних, вибухо- і вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб». Доповнити положення ст. 1187 ЦК України Приміткою такого змісту. «патогенні біологічні агенти (патогени) – мікроорганізми, віруси, білковоподібні інфекційні частини (приони), біологічного походження (токсини) та інші біологічні агенти, в тому числі створені в результаті генетичних маніпуляцій, застосування технологій синтетичної біології та іншої штучної діяльності, здатні викликати патологічний процес в організмі людини, тварин або рослин, а також біологічні матеріали, в яких можуть міститися перероблені патогени».
Кримінальна відповідальність	ч. 1 ст. 130 ККУ викласти у такому вигляді : «Свідоме поставлення іншої особи в небезпеку зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби або іншої особливо небезпечної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини». Також, необхідно доповнити положення ст. 130 ККУ частиною 5 (особливо кваліфікований склад) у такому вигляді «ч. 5 Дії передбачені у ч. 1 цієї статті, які потягнули за собою пандемічне поширення невиліковної інфекційної хвороби

	або іншої особливо небезпечної інфекційної хвороби». викласти диспозицію ч. 1 ст. 142 КК України у такій редакції «1. незаконне проведення медико-біологічних, науково-дослідних та терапевтичних експериментів на людях, психологічних або інших дослідів над людиною, якщо це створювало небезпеку для життя чи здоров'я учасника експерименту або іншим особам». внести зміни та доповнення до структури ч.1 ст. 362 КК України (порушення правил поводження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами), виклавши її у наступній редакції: «1. Порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення мікробіологічних або інших патогенних та умовно-патогенних агентів (мікроорганізмів), генно-модифікованих організмів та речовин чи токсинів інших правил поводження з ними, якщо воно створило загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого». уточнити склад злочину визначеного ст. 258 КК України (Терористичний акт) у частині «...інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини...», додавши до тлумачення таких інших дій серед іншого і розповсюдження збудників інфекційних хвороб.
Адміністративна відповідальність	зміни та доповнення положень ст. 90 КУпАП, виклавши частини 1 та 2 у наступному вигляді, відповідно: «Невиконання правил і норм у процесі створення нових штамів мікроорганізмів, біологічно активних речовин, патогенних та умовно-патогенних агентів, генно-модифікованих організмів та інших продуктів біотехнологій...» та «Невиконання правил і норм екологічної безпеки у процесі виробництва, зберігання, транспортування, використання, знешкодження, ліквідації, захоронення мікроорганізмів, біологічно активних речовин, патогенних та умовно-патогенних агентів, генно-модифікованих організмів та інших продуктів біотехнологій».
Дисциплінарна відповідальність	Положення про дисциплінарну відповідальність мають бути складовою частиною трудових договорів, контрактів укладених при здійсненні біологічно небезпечної діяльності (часто щодо дотримання вимог лабораторної безпеки)

Примітка. Авторська розробка.

Визначення підстав притягнення до відповідальності та накладення різного роду стягнень має враховувати особливий рівень суспільної небезпеки та ймовірність настання тяжких наслідків у випадках порушень вимог біологічної безпеки. Водночас саме превентивний вплив можливостей застосування різного роду санкцій до порушників стимулює дотримання вимог біологічної безпеки в процесі здійснення науково-експериментальної та промислової діяльності.

Таким чином, встановлення адекватної юридичної відповідальності необхідно розглядати як ефективний засіб забезпечення належного стану біологічної безпеки та стимулювання правомірної поведінки всіх причетних суб'єктів. Питання правомірної поведінки у сфері забезпечення біологічної безпеки носять винятково прикладний характер, часто обумовлюють діяльність розробників та дослідників у сфері біологічних технологій, підприємців, які займаються відповідним напрямком комерційного використання біологічних технологій.

Список використаних джерел

1. Гулевська Г. Ю., Сергеева С. М. Біоетика та права людини: міжнародно-правовий аспект. Форум права. 2011. № 3. С. 196–200.

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. ІСТОРІЯ ПРАВОВИХ НАВЧАНЬ

А.О. Стаднік,

судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень, технічного дослідження документів та обліку відділу криміналістичних видів досліджень
Чернівецького НДЕКЦ МВС України

А.В. Вільховецький,

головний судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень, технічного дослідження документів та обліку відділу криміналістичних видів досліджень
Чернівецького НДЕКЦ МВС України

ЮРИДИЧНА НАУКА, ЯК ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ ПРО ПРАВО

Актуальність теми. Слід зазначити, що правова наука займається вивченням юридичних положень, які мають потребу в доказах. Багато ідей, аксіом були створені в стародавні часи, але своєї актуальності вони не втратили і сьогодні.

Юриспруденція – є, передусім, не світоглядною, теоретичною, а прикладною наукою. Правові дисципліни в системі юридичних наук займають окреме місце, є важливим аспектом уваги адвокатів, прокурорів, інших представників юридичної та правоохоронної системи.

Особливе значення в наш час має аналіз проблем утворення правової держави, способів зміцнення дисципліни, модернізації держави, зміни функціонування правоохоронних організацій.

Сучасна система юридичних наук спрямована на виявлення основних причин зростання злочинності, різноманітних правопорушень, пошук ефективних заходів, що сприяють зниженню їх чисельності.

Мета роботи полягає у комплексному дослідженні системи юридичних наук.

Виходячи із мети роботи її **завданнями** стали такі:

1) визначити поняття, окреслити значення, як галузі знань про право, а саме:

- дати огляд концепцій праворозуміння;
- окреслити сутність юридичної науки, як галузі знань;
- визначити критерії класифікації юридичних наук;

Об'єктом дослідження є система юридичних наук.

Предметом дослідження виступають теоретичні відомості та відомості практичної реалізації принципу системності юридичних наук.

Методи дослідження. В дослідженні використано такі методи: системний, інституціональний, класифікації.

Одним з пріоритетів методології юридичних наук є встановлення принципу чіткості у формуванні завдань, створення можливостей їх ефективного розв'язання, розробки адекватної системи оцінювання предмету правового регулювання. Існування сталих підстав права відповідає встановленню зв'язків конкретної правової науки з її теоретичними постулатами [3, с. 112].

Розгляд об'єкта теоретичного правового аналізу безпосередньо пов'язано з концептуальним розвитком права, що є важливою основою юридичних наук, які, вийшовши з області філософського світорозуміння, в кінці XIX ст. отримали розширене наукове обґрунтування. Більшість дослідників, починаючи з Платона, неодноразово зверталися до сфери права як найбільш важливої категорії, що визначає ступінь справедливості і порядку в суспільстві, що відповідає за законність у відносинах між людьми.

Розвиток соціально-гуманітарного знання включає в себе в якості самостійної галузі дослідження систему юридичних наук. Корінні зміни в гуманітарній сфері, в філософському і соціологічному вченні сприйняття дійсності знайшли своє відображення в уявленнях про право і, в кінцевому рахунку, в юриспруденції. Юриспруденція вважається громадською та теоретичною наукою. Юридична наука в системі гуманітарних дисциплін спрямована на реалізацію норм права, збільшення ефективності їх використання. Саме вона пояснює основні закони розвитку права і держави, їх функції, цінність, соціальне значення.

Система юридичних наук виконує певні функції. Аналітична роль полягає в дослідженні прийнятого законодавства, його періодичному тлумаченні і розгляді. Наприклад, юрист з'ясовує сенс конкретного закону, ретельно розглядає його зміст. У реальній практиці плани законодавця і реальне виконання закону, зазвичай, відрізняються. Завдання правознавства полягає у вивченні практики використання закону, ефективності його впливу на відносини в суспільстві, перевірка реалізації мети законодавства. Для цього проводяться різноманітні соціологічні опитування, оцінюється ставлення суспільства до законодавчих ініціатив. Конструктивна функція визначає місце теорії держави в системі юридичних наук. Отримані правознавцями результати дозволяють проводити реформування законодавства, вносити зміни до чинних законів.

Теоретичний системний аналіз юридичних наук передбачає розгляд єдності основних правових концепцій з безлічі підходів і проблем, виявлення загальних закономірностей і тенденцій, таких як історична

спадкоємність, різноманіття існуючих поглядів і напрямків дослідження [2, с. 112].

Деяка предметна роз'єднаність, певна ізольованість і спеціальний характер юридичних наук нерідко спричиняють втрату єдиних теоретичних підстав в прийнятті юридичних рішень на тлі розмаїття практичних відносин між носіями прав і обов'язків. Тому, без сумніву, сучасна правова наука має гостру потребу в теоретичному і методологічному обґрунтуванні правового феномена, який надає допустимість універсального, легітимного, максимально повного використання норм права в різних життєвих ситуаціях.

Отже, усвідомлення динаміки і зміни виникаючих проблемних обставин, а також аналіз нормативних підстав для їх вирішення, здатні методологічно упорядкувати причинно-наслідкові зв'язки в сфері правового регулювання.

В юридичних науках теорії і концепції, головним чином, займаються конструюванням положень для обґрунтування реальності, на підставі результатів сприйняття фактів дійсності. Це призводить до необхідності для визначення поняття юридичної науки розглянути точки зору різних учених на цю проблему.

А. Б. Баріхін вважає, що до сучасних юридичних наук відносяться: теорія держави і права, історія держави і права, історія політичних і правових і політичних вчень, галузеві (адміністративне, цивільне, кримінальне право і ін.), прикладні науки (криміналістика, судова медицина, юридична психологія та ін.). У такій структурі проглядається деяка невідповідність складових її частин [1, с. 112].

М. Ю. Тихомиров вважає, що всі види юридичних наук, за винятком теорії держави і права, являють собою різні складові юриспруденції, які вивчають окремі частини, сторони, структурні елементи єдиної системи держави і права [1, с. 114].

У висновку зазначимо, що переосмислення існуючих і вироблення нових ідей і концепцій необхідно проводити відповідно до мінливих реалій зовнішнього світу, який постійно розвивається. Сьогодні будь-яка правова теорія розглядається в своєму історичному контексті і має певну цінність, в широкій перспективі часу і простору, для майбутніх поколінь і для інших правових культур. Кожна з концепцій праворозуміння має справу з важливими, але односторонніми інтерпретаціями права, тому будь-яку теорію можна ігнорувати або абсолютизувати. Відповідно до викладеного можна припустити, що майбутнє належить інтегративним теоріям, які суміщають в собі як колишні, так і сучасні аспекти права. Звісно ж вірним є твердження, що сучасний аналіз юриспруденції неможливий без комплексного інтеграційного підходу до права, що враховує і культурно-історичні тенденції розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Віхров О. П. Теорія держави і права : курс лекцій : навч. посіб. / О. П. Віхров, І. О. Віхрова. – Чернігів: Десна Поліграф, 2015. – 303 с.
2. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. – Харків: Право, 2011. – 584 с.
3. Лазарев В.В. Теория государства и права : учеб. / В.В. Лазарев, С.В. Липень. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт; ИД Юрайт, 2011. – 634 с.

O.S. Shevchenko,

lecturer at the Department of Theory of State and Law
of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

THE SOLIDARITY AS THE MEASURE OF SUPPORT OF SOCIAL STABILITY IN THE STATE

Summary. The article is devoted to the elucidation of the essence and content of such a philosophical and legal concept as «solidarity». The influence of solidarity on the dynamic characteristics of the modern Ukrainian political process is analyzed. Defined the essence, role and meaning of solidarity modern Ukrainian political process and assessment of the effectiveness of the authorities in optimizing relations between the individual, society and the state. The relevance of the study is due to both generally changeable the nature of social dynamics in the postmodern environment, combining trends atomization and polarization with mechanisms of integration and cooperation, and development crisis caused by the spread of the new coronavirus infection and prevention of its multiple consequences, which led to the need for solidarity actions of individual citizens, social groups, societies and states, the world as a whole.

Keywords: solidarity, socialization political process, personality, society, state, common good, material goods, public policy, globalization.

Formulation of the problem. Public solidarity in modern conditions is gaining more and more situational, temporary, requiring certain efforts of the appropriate actors to keep it afloat by reproducing basic foundations. In conditions of the regular novelty of the public agenda, reciprocity and the duration of the non-institutional grounds of solidarity relations are each time put questionable, which does not allow the full development of institutional structures.

The state of the study. Historically, solidarity is a phenomenon of European thought and, in general, Western traditions. The origins of the concept are found in Roman law, where, if there is several debtors or several creditors were jointly obligations, and the debtors or creditors had – this is important – common interests. At the same time, the conceptualization of solidarity in a greater degree was carried out much later – primarily in the works of the classics sociology of O. Comte, E. Durkheim, T. Parsons. Simultaneously ideas of solidarity can be traced among theorists of various currents, including those opposing each other friend – socialist, anarchist and liberal.

Solidarism as a separate alternative approach to social interaction in conditions of ideological fragmentation implied the search for mutually beneficial interests and mechanisms for their implementation between different classes and groups, however, did not find the proper applied implementation. It was developed primarily in France, and one of its founders was Pierre Leroux.

Elements of solidarity today found themselves, in fact, dispersed in various doctrinal constructs and value attitudes of a highly synthetic political and ideological discourse.

The problem of unification of society was one of the main problems for the Ukrainian people. The development of the historiography of the problem can be divided into three main periods: the first – pre-revolutionary (70's of the XIX century – 1917); the second – post-revolutionary (1917 – 90's of the twentieth century); the third is modern, which began in the 1990s. In the pre-revolutionary period, statesmen T. Shevchenko, I. Franko, B. Kistyakivsky, and Yu. Lypa addressed her in their scientific works; in the post-revolutionary period – O. Boydunyk, V.-Yu. Danilov, O. Saltovsky; in the modern period – G. Zelenko, A. Zuikovskaya, M. Karmazina, L. Kochubey, O. Postol, V. Kornilov, V. Sikora, O. Shmorgun, A. Okara, M. Vikhrov, V. Voronkova, E. Zagrava, I. Kaganets, T. Metelova, O. Hoffman, T. Popkova, V. Senderov and others.

The main presentation of the material. At all stages of human existence, social solidarity was an important socio-psychological factor in his education, preservation and development, continuing to remain so and now. This is natural: society has been formed, lives and evolves primarily because people are able to find a common language and negotiate, cooperate and help each other [1, p. 14].

The literature offers many definitions of social solidarity (from Latin *solidus* – dense, solid). So, an explanatory dictionary S. I. Ozhegova and N. Yu. Shvedova defines solidarity as an act strong sympathy for any opinion or action, community interests, unanimity [2].

In the explanatory dictionary of a large and authoritative the French publishing house Robert, under social solidarity, this type of relationship between people is understood, which is consequence of the awareness of the community of their interests and entails a moral a new obligation not to harm and help others [3].

People compromise, help each other based on a complex combination of egoistic and altruistic motives, which sometimes flow into each other and become difficult to distinguish. For example, people unite into a family or state, based on the need for psychological, material and power security, that is, considerations are completely selfish, but sometimes they sacrifice many benefits and even life for the sake of their loved ones, as well as the preservation and prosperity of their country [1, p. 21].

Subjectively, social solidarity is justified as rational egoistic motive for increasing efficiency activities of people to achieve their own interests, so and seemingly irrational feeling of psychological physical comfort from feeling useful to other people – sometimes even to the detriment of themselves. Therefore, it can be argued that motivation social solidarity currently forms a complex

interweaving of egoism as its historically first and rational psychological principle and altruism as a secondary factor. Wherein altruistic principle of solidarity with the development of education and general culture, as well as with improved living standards and relief her conditions are intensifying.

So, solidarity in society is necessary. At the same time, the factors that provide it are not only humanism, altruism, collectivism and a certain degree of unity of views and actions people, but also selfishness, individualism and the diversity they generate and competition. Ensuring a reasonable balance between the named factors, each of which, taken by itself or having an advantage above the rest, is capable, under various conditions, both to strengthen solidarity between people and to weaken or even destroy it, is an important task of social sciences and social practice. Looking for such a balance must take into account the existence of different types social solidarity. Sociological literature suggests several classifications distinguishing such types [1, p. 31].

Legal the state should be considered one of the elements of the mechanism for ensuring constitutional solidarity – solidarity with the «little man» who is not able to defend himself against the multitude of forces operating in society, primarily from the power of state power [1, p. 85].

Socialization as a development trend of modern society, state and constitutionalism, reflecting the spread in a society of social solidarity – a very large-scale phenomenon and versatile. One of its main manifestations is the acquisition social character by the state, which assumes, firstly, the provision of assistance to those in need of this population by the state itself, and secondly, its active intervention in the functioning of civil society. By implementing the second of the named aspects of social activities, the state implements legal institutionalization of such institutions, in particular – their constitutionalization. As a result of socialization, constitutions have become more or to regulate less comprehensively all the most significant aspects functioning of civil society, and thereby – the basis social order. The main goals «social constitutionalism» are the desire to foresee prevent, mitigate or resolve social conflicts by legal means, as well as to activate the institutions of civil society, acting as means and self-realization of personality and its protection from the arbitrariness of the state and other forces. Obviously, the implementation of both goals of «social constitutionalism» helps to expand and strengthening the beginnings of solidarity in him.

As a conclusion, we note that the formation of a solidary society involves the rate of the state and legislation not to coercion, but to encourage the development of institutions of civil society, stimulating their activity. Generally, in a civilized state interaction of various elements of state the mechanism should have the character of a search for a compromise on the basis of mutual recognition, and not by dictating one of them their decisions to everyone else.

References

1. Alabastrov, I.A. Constitutionalism as a legal basis for social solidarity: [monograph] / I.A. Alabastrova. M., 2016. 549 p.
2. Ozhegov S. I., Shvedova N. Yu. Explanatory Dictionary of the Russian Language. 4th ed. M., 1999. URL: <http://project.phil.spbu.ru/lib/data/slovari/ozhegov/ozhegov.html>.
3. Dictionary de la langue francaise. P., 1993. P. 879.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Я.В. Паладієва,

аспірантка кафедри конституційного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ «ДИСКРИМІНАЦІЯ» ТА «ПОЗИТИВНА ДИСКРИМІНАЦІЯ»

Стаття 24 Конституції України гарантує рівність конституційних прав і свобод та рівність перед законом. В європейській доктрині та країнах англосаксонської системи права з'явилась досить нова дефініція «позитивна дискримінація». Чим дискримінація відрізняється від позитивної та якими чином визначається в наукових роботах розглянемо в даних тезах.

«Дискримінаційне ставлення» визначається як таке, що прямо або побічно вказує на те, що деякі соціальні групи не мають права брати участь у повному обсязі соціальної, економічної та політичної діяльності, яка вважається нормою для більшості громадян.

Так, «дискримінація» розглядається як ставлення до людини або певної групи людей по-різному, особливо в гіршому сенсі через їх колір шкіри, стать, сексуальність тощо. Дискримінація має багато різних причин і може зачіпати людей різного расового, етнічного, національного або соціального походження, таких як громади азійського або африканського походження, роми, корінні народи, аборигени та люди, що належать до різних каст. Вона також може бути спрямована на людей різного культурного, мовного або релігійного походження, інвалідів або людей похилого віку і, наприклад, осіб, які живуть з вірусом ВІЛ або СНІД. Крім того, особи можуть піддаватися дискримінації через їх сексуальну орієнтацію або уподобання.

У широкому сенсі дискримінація розуміється як негативне сприйняття членів певної соціальної групи, існування до них упередження, внаслідок чого вчиняються дискримінаційні дії. У вузькому – це власне дії, спрямовані проти дискримінованої групи, а саме упередження в обсяг означеного поняття не входить [1, с. 228].

Фактично, дискримінація означає нездатність рівного ставлення в ситуації, коли немає обґрунтування для розмежування привілейованих і непривілейованих осіб.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», дискримінація - ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі [2, с. 34].

Проте, для подолання фактичної нерівності необхідним є застосування спеціальних юридичних заходів, які виконуватимуть функцію правової компенсації особам певної статі, раси, етнічної групи, віку з метою ліквідації негативних соціальних наслідків для них. У широкому сенсі такі заходи сприяють розширенню участі окремих груп в певних сферах економічної, політичної або соціальної діяльності, в яких ці групи розглядаються як недостатньо представлені. Заходи такого характеру отримали назву «позитивна дискримінація».

У юридичній літературі «позитивну дискримінацію» розглядають також як сукупність заходів, що здійснюються з метою виправлення фактів дискримінації шляхом надання преференційного ставлення групам, які знаходяться в невідповідній ситуації [3, с. 138]. С. Погребняк розглядає «позитивну дискримінацію» як політику позитивних дій, що реалізується як тимчасовий захід задля створення сприятливих умов для певної категорії осіб на шкоду іншій категорії та в такий спосіб компенсує наявну між ними фактичну нерівність [4, с. 12].

Фактично, позитивна дискримінація передбачає можливість застосування спеціальних юридичних заходів, які спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями різних категорій осіб реалізовувати рівні права через усталені стереотипи, практики чи традиції, що склалися у суспільстві, та виконують функцію правової компенсації певним категоріям осіб з метою якнайшвидшої ліквідації наслідків соціальної нерівності [5, с. 82].

Так, дискримінація відбувається тоді, коли з людьми поведуться гірше, ніж з іншими в аналогічній ситуації, тільки тому, що вони належать або розглядаються як належні до певної групи або категорії осіб. В свою чергу, позитивна дискримінація існує для того, щоб створити рівноправне суспільство, в якому ніхто не стримується факторами, що знаходяться поза їхнім контролем, такими як стать, раса, сексуальна орієнтація, інвалідність, приналежність до меншин тощо.

Список використаних джерел

1. Большой толковый социологический словарь (Collins): пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 1999. – Т. 1: А-О. – 528 с.
2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 32. – ст. 412.
3. Репетева О. Некоторые проблемы ответственности за нарушение равенства прав и свобод человека и гражданина в сфере труда / О. Репетева. // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Сер. Юридические науки. – 2010. – №2. – С. 137–139.
4. Погребняк С. П. Втілення принципу рівності в юридичних актах / С. П. Погребняк. // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – №3. – С. 8–20.
5. Христова Г. Питання заборони та протидії дискримінації. Методичні рекомендації для юристів. / Г. Христова. – Київ, 2015. – 112 с. – (Рада Європи).

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО.
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО.
КРИМІНОЛОГІЯ

К.С. Бабич,

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: **В.П. Савенко**, підполковник поліції,
старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

**СПРИЯННЯ УЧАСНИКАМ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
ТА УКРИТТЯ ЇХ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Впродовж всього існування людства у соціумі існував окремий прошарок людей, які з певних причин між законним та незаконним діянням обирали останнє. Злочини, які вчиняються організованими групами чи злочинними організаціями є одними з найнебезпечніших для суспільства. Щодо заздалегідь не обіцяного сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності, то суспільна небезпечність цього діяння полягає в тому, що винна особа протиправними діями ускладнює діяльність правоохоронних органів з розкриття злочинів та викриття злочинців, які діють у складі злочинної організації.

В широкому розумінні під сприянням слід розуміти будь-яку попередньо не обіцяну допомогу злочинній організації або її учасникам; створення умов, які сприяють реалізації злочинних намірів злочинної організації; організаційне та матеріальне забезпечення; неповідомлення про злочинну діяльність таких організацій. За своєю правовою природою таке діяння є злочином, передбаченим Кримінальним кодексом України. Для цього злочину характерним є:

1. Взаємозв'язок з учасниками злочинних організацій та їх діяльністю. Доцільно виділити два аспекти цієї характеристики: по-перше, в момент коли особа своїми діями сприяє вчиненню злочину злочинна організація вже створена і винна особа це усвідомлює; по-друге, діянням особи, яка

звинувачується у сприянні учасникам злочинних організацій не обумовлене створення та існування таких організацій, а також злочини, які скоюють учасники таких організацій.

2. Створення злочинної організації є завжди предикатним злочином у відношенні до заздалегідь не обіцяного сприяння учасникам злочинних організацій.

3. Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 256 Кримінального кодексу України може бути лише особа, яка не є членом злочинної організації та не брала участі у самому злочині. У разі вступу особи у злочинну організацію інші члени організації мають підстави розраховувати на допомогу такої особи у вчиненні злочинних дій, які є метою функціонування такої організації. Враховуючи вищесказане вважаємо, що сприяння яке надається членом злочинної організації не може розглядатись як «заздалегідь не обіцяне сприяння», отже має бути кваліфіковано як співучасть у злочині відповідно до норм Кримінального кодексу України.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується умисною формою вини.

Для того щоб діяння особи було кваліфіковане за ст. 256 Кримінального кодексу України необхідно щоб ця особа усвідомлювала що вона сприяє діяльності учасників злочинної організації, укриває їх злочинну діяльність чи створює умови, які сприяють діяльності цієї злочинної організації. Доцільно відзначити, у випадку, якщо особа не усвідомлювала що своїми діями сприяє діяльності учасників злочинної організації, то таке діяння не може бути кваліфіковане за ст. 256 Кримінального кодексу України. Вольовий момент умислу в даному випадку полягає в бажанні особи сприяти учасникам злочинної організації, або укривати їх злочинну діяльність, або створювати відповідні умови, які сприяли б діяльності злочинної організації. Отже, для суб'єктивної сторони злочину передбаченого ст. 256 Кримінального кодексу України характерний прямий вид умислу.

Основним безпосереднім об'єктом злочину, що передбачається ст. 256 КК України, є суспільні відносини у сфері громадської безпеки. Для злочину, який передбачається ч. 1 ст. 256 Кримінального кодексу України характерною є наявність додаткового об'єкта, який складають суспільні відносини щодо порядку нормального функціонування органів місцевого самоврядування, державного апарату, органів правосуддя, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій.

Під укриттям злочинної діяльності учасників злочинної організації слід розуміти діяльність, що спрямована на переховування учасників або учасника злочинної організації; переховування засобів або знарядь, за допомогою яких було вчинено злочин; переховування предметів, які було здобуто незаконним шляхом з метою ухилення учасників злочинної організації кримінальної відповідальності та запобігання їх викриттю.

В ч. 1 ст. 256 Кримінального кодексу України визначено перелік способів укриття. Зазначений злочин вчиняється шляхом надання приміщень, сховищ, транспортних засобів, інформації, документів, технічних пристроїв, грошей, цінних паперів [1].

В. О. Тюнін вважає, що статтею 256 Кримінального кодексу України не охоплюються діяння, які спрямовуються на сприяння діяльності стійких злочинних організацій, зокрема наступні: заздалегідь необіцяне сприяння або укриття злочинної діяльності осіб, які не будучи членами стійких злочинних об'єднань, брали участь у злочинах, вчинюваних злочинною організацією. На думку В. О. Тюніна, доцільно внести зміни до редакції ст. 256 Кримінального кодексу України задля криміналізації зазначених діянь [3]. Не можемо погодитись з автором, оскільки дотримуємось думки, що у випадках, коли особа, заздалегідь не обіцяючи сприяє діяльності чи укриває діяльність осіб, які, не будучи членами злочинної організації, приймали участь у злочинах, що вчинялись цією організацією, то дії винної особи слід кваліфікувати за ст. 256 Кримінального кодексу України. Винна особа своїми діями сприяє діяльності учасників злочинної організації та допомагає їм, що в майбутньому дає змогу злочинній діяльності продовжувати діяльність та функціонувати.

До інших дій зі створення умов, які сприяють злочинній діяльності учасників злочинних організацій, можемо віднести наступні: заздалегідь не обіцяне усунення перешкод для вчинення злочинів учасниками злочинної організації, підшукування або пристосування засобів чи знарядь його вчинення, фінансування діяльності злочинної організації, втягнення нових учасників у злочинну організацію тощо. Відповідно до п. 3 постанови № 13 Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року до усунення перешкод можна віднести організацію підкupu працівника правоохоронного органу чи застосування насильства до нього або його близьких [2].

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>
3. Тюнін В. О. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 256 Кримінального кодексу України. *Часопис Київського університету права*. 2011. №1. С. 301.

О.В. Мінченко,
здобувач вищої освіти ступеня бакалавра
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
науковий керівник: **О.М. Крижановський,**
підполковник поліції, кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ ТА ДОДАТКОВІ ВИДИ ПОКАРАНЬ

Покарання має застосовуватися державою лише тоді, коли не вдалося запобігти вчиненню злочинам, тобто, має бути останнім засобом в системі засобів протидії злочинності. В механізмі реалізації кримінальної відповідальності покарання, розглядається як основний засіб, за допомогою якого втілюється у поведінку суб'єктів кримінально-правових відносин, які вчинили злочини, така відповідальність, проте перебільшувати його значення для виконання завдань Кримінального кодексу.

Метою сучасної української системи покарань за кримінальні правопорушення, відповідно до ч. 2 ст. 50 КК України, є не тільки кара, але й виправлення засуджених та запобігання вчиненню нових злочинів як самими засудженими, так і іншими особами.

1. Покарання застосовується від імені держави, тобто це є міра державного примусу (незалежно від волі особи, здійснюється вплив на її поведінку. Призначення покарання не вимагає згоди особи, а є силовим актом держави.)

2. Покарання застосовується тільки за вироком суду від імені держави. Держава уповноважує суд встановити вину особи, призначити покарання і визначити його конкретну міру (вид, строк, розмір). Установлення винуватості особи у вчиненні злочину, визнання необхідності застосування щодо неї покарання, визначення його міри є виключно компетенцією суду.

3. Покарання застосовується тільки до особи, що визнана винною у вчиненні злочину. Зазначена ознака ґрунтується на конституційному положенні про те, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено [1, с. 148–155].

Додаткові покарання для юридичних осіб передбачені лише за вчинення проступків. Можуть замінити основне покарання, передбачене за дане правопорушення. Отже, особа не може бути законно позбавлена того чи іншого права, а лише обмежена у користуванні ним. З урахуванням цього, назви відповідних покарань у КК України необхідно змінити. Це не стосується таких видів покарань, як позбавлення прав водія чи позбавлення

права на керування транспортними засобами, позбавлення ліцензії тощо, оскільки ці права не є конституційними правами [5].

Зі змісту ст. 77 КК “Застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням” вбачається, що у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням “можуть бути призначені” додаткові покарання у вигляді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу.

Виникає враження, що у цьому випадку вони призначаються до звільнення від відбування основного покарання з випробуванням. Проте ці додаткові покарання не можуть призначатися разом зі звільненням від відбування покарання з випробуванням, а можуть призначатися лише з основними видами покарань [4].

Згідно зі ст. 75 КК, якщо такими видами основних покарань є виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше від п'яти років, вже призначене додаткове покарання може підлягати реальному і самостійному виконанню. Або у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням суд може звільнити від відбування цих додаткових видів покарань з випробуванням. Отже, назва ст. 77 КК правильніше відображає її сутність, ніж її диспозиції [3, с. 107–109].

Деякі з покарань, таке, наприклад, як позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу (ст. 54 КК), через опис останнього в законі втрачає можливість ефективно використовуватись на практиці. Відсутність згаданого покарання в жодній із санкцій Особливої частини КК говорить про виключний характер такого покарання та певну його специфічність. Це, перш за все, пов'язано з тим, що самої вказівки на можливість застосування такого покарання через скоєння винною особою тяжкого чи особливо тяжкого злочину, замало. Необхідно врахувати також, що зазвичай людина, яка має певні заслуги перед державою чи суспільством, витрачає майже все своє життя на такі досягнення, і все це вона може втратити через скоєння злочину вказаної в законі про кримінальну відповідальність тяжкості, в тому числі через суддівський суб'єктивізм, і саме суд повинен зважити, наскільки доцільно застосувати таке покарання. Дійсно, в постанові Пленуму Верховного Суду вказано, що «таке покарання відповідно до ч. 2 ст. 52 і ст. 54 КК є додатковим і може бути застосоване судом лише щодо особи, засудженої за тяжкий чи особливо тяжкий злочин, із наведенням у вирокі відповідних мотивів» [2].

Отже, суд може призначити таке покарання, незважаючи на те, наскільки злочин, скоєний винною особою, пов'язаний із наявністю в останньої певних привілеїв через наявність кваліфікаційного класу, чину тощо, лише на підставі того, що особою був скоєний тяжкий чи особливо тяжкий злочин. Водночас постанова Пленуму має лише рекомендаційний характер і не підлягає безумовному виконанню. Таким чином, на наш погляд, згадане покарання не має чітких критеріїв його призначення, на практиці використовується судом доволі рідко і тому підлягає вилученню із системи покарань або включенню в ст. 54 КК України таких критеріїв чи законодавчо визначених підстав його застосування. Як згадувалось вище, відповідно до положень ст. 53 КК України одним із видів покарання виступає штраф, який є, на думку деяких учених, дуже ефективним і гуманним видом покарання, оскільки він має разовий характер, не продовжується в часі, не відриває засудженого від сім'ї і звичного для нього оточення. Каральний елемент штрафу обмежено лише примусовим, за вироком суду, позбавленням винного певних матеріальних цінностей, що завдає йому матеріальні і духовні переживання. Штраф обчислюється у грошовому розмірі і сплачується в доход держави. Розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості скоєного злочину та з урахуванням майнового стану винного в межах від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян, якщо статтями Особливої частини КК не передбачено іншого розміру штрафу.

Висновок. Отже, КК України, в порівнянні з кодексами деяких європейських країн містить більш розгалужену систему покарань, яка потребує вдосконалення – виключення (заміни), зміни формулювань окремих видів покарань. у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням додаткові покарання не призначаються, як вказано у ст. 77 КК, вони вже мають бути призначені. Проте ці покарання можуть підлягати реальному та самостійному застосуванню або особу може бути звільнено від них з випробуванням. За змістом ст. 77 КК, застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням є правом, а не обов'язком суду. «У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням можуть бути застосовані додаткові покарання у виді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу».

Список використаних джерел

1. В'юник М. В. Щодо питання оптимізації системи кримінальних покарань / М. В. В'юник // Вісник Кримінологічної асоціації України. – 2014. – № 8. – С. 148–155.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. – [2-ге вид.]. – К. : Дакор, 2008. – 1428 с.
3. Березовський А. А. Поняття системи покарань / А.А. Березовський, Н.Л. Березовська // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – 2012. – № 3. – С. 107–109.
4. Кримінальне право [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zen.in.ua/s/spoluchen%D1%96-shtati-ameriki/krim%D1%96nalne-pravo>.
5. Бабіков О. П. Деякі аспекти кримінальної відповідальності за вчинені правопорушення: співрозмірність вчиненого діяння покаранню / О. П. Бабіков // Актуальні проблеми кримінальної відповідальності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 жовт. 2013 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х: Право, 2013. – С. 324–328.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

О.О. Тверезенко,

завідувач сектору використання та передачі прав
інтелектуальної власності економіко-правового відділу
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ID ORCID: 0000-0001-8606-8679

КОМУ МАЮТЬ НАЛЕЖАТИ МАЙНОВІ ПРАВА НА СЛУЖБОВІ ТВОРИ: ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЗМІНИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

На сьогодні Закон України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) не узгоджується з положеннями Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та не враховує вимоги законодавства ЄС в сфері авторського права і суміжних прав. Ця неузгодженість полягає у тому числі в регулюванні правовідносин щодо набуття та здійснення майнових прав на службові твори, оскільки відповідно до ст. 16 Закону майнові права на службові твори належить роботодавцю, якщо інше не встановлено договором [1]. Тоді як відповідно до ч. 2 ст. 429 ЦК України майнові права на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором [5]. Тож існує необхідність узгодження зазначених положень законодавчих актів.

У разі створення службових ОПІВ виникають ряд питань, у тому числі:

- кому мають належати майнові права інтелектуальної власності на такі об'єкти: автору, автору та роботодавцю спільно, лише роботодавцю;
- якщо майнові права на такі ОПІВ мають належати лише роботодавцю, то вони саме «належать» йому з моменту створення відповідного ОПІВ чи вони «переходять» до роботодавця на підставі договору;
- чи однаковим має бути принцип визначення суб'єкта права інтелектуальної власності, кому належать майнові права інтелектуальної власності щодо всіх видів ОПІВ і всіх сфер;

- якщо роботодавцю належать (переходять) майнові права на службові ОПІВ, то якою має бути компенсація за «позбавлення» автора його майнових прав?

Вважаємо, що не має бути універсального «рецепту» для всіх сфер і всіх службових ОПІВ, оскільки різні сфери і різні об'єкти мають свої особливості.

Так, наприклад, основним посадовим обов'язком програмістів є створення комп'ютерних програм чи баз даних. Тобто вони саме з цією метою наймаються на роботу. За виконану роботу у вигляді розробки комп'ютерних програм чи бази даних, вони отримують високу заробітну плату [3]. Враховуючи таку специфіку їх діяльності Європейський Парламент та Рада у статті 2 Директиви 2009/24/ЄС «Про правову охорону комп'ютерних програм» (далі – Директива 2009/24/ЄС) встановили, «якщо комп'ютерна програма створюється працівником під час виконання своїх службових обов'язків або відповідно до вказівок його роботодавця, роботодавець має виключне право реалізовувати всі майнові права на створену таким чином програму, якщо інше не передбачено договором» [6].

Що стосується створення баз даних працівниками під час виконання їх службових обов'язків, то Європейський Парламент та Рада у пункті 29 преамбули Директиви 96/9/ЄС «Про правовий захист баз даних» від 11 березня 1996 року (далі – Директива 96/9/ЄС) зазначено, що «механізми, що застосовуються до баз даних, створених працівниками, залишаються на розсуд держав-членів. У той же час держави-члени можуть передбачити у своєму законодавстві, що коли база даних створюється працівником під час виконання своїх обов'язків або відповідно до вказівок його роботодавця, роботодавець має виключне право реалізовувати всі майнові права у створеній таким чином базі даних, якщо інше не передбачено договором» [7].

Тобто щодо подібних об'єктів Європейський Парламент та Рада прийняли директиви, які по-різному регулюють правовідносини стосовно належності майнових прав на комп'ютерну програму та базу даних. Оскільки щодо комп'ютерних програм такі права мають належати роботодавцю (якщо інше не встановлено договором), тоді як стосовно бази даних держави-члени можуть, але не зобов'язані встановити у відповідних законах, що майнові права на службові бази даних належать роботодавцю, якщо інше не встановлено договором.

Враховуючи зазначені норми директив, в Угоді про асоціацію закріплено вимоги щодо належності майнових прав роботодавцю лише щодо комп'ютерних програм (частина 4 статті 181) [4].

Оскільки, як було зазначено вище, відповідно до частини 2 статті 429 ЦК України майнові права на службові ОПІВ (включаючи комп'ютерні

програми) належать не тільки роботодавцю, але й автору відповідного об'єкту, до частини 2 статті 429 ЦК України необхідно внести зміни з метою узгодження її з вимогами Директиви 2009/24/ЄС та частиною 4 статті 181 Угоди про асоціацію.

Міністерство розвитку торгівлі, економіки та сільського господарства України (далі – Мінекономіки) у своєму проєкті нової редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права» (далі – проєкт Мінекономіки¹) запропонувало внести зміни до частини 2 статті 429 ЦК України. Такі зміни дозволяють встановити не лише в договорах, але й в законах, що майнові права належать не спільно творцю та роботодавцю, а лише роботодавцю.

Крім того, проєктом Мінекономіки у частині другій та третій статті 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» пропонується встановити, що:

«2. Майнові права на службовий твір, визначені частиною першою статті 13 цього Закону, належать автору і роботодавцю спільно, якщо інше не передбачено цим Законом, трудовим договором (контрактом) або договором про розподіл майнових прав на службовий твір, укладеним автором і роботодавцем.

3. Майнові права на службову комп'ютерну програму, службову базу даних належать роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) або договором про розподіл майнових прав на службовий твір, укладеним автором і роботодавцем.» [2].

Зазначені положення законопроекту:

- узгоджуються з положеннями Директиви 2009/24/ЄС, Директиви 96/9/ЄС та Угоди про асоціацію;

- приводять положення Закону України «Про авторське право і суміжні права» у відповідність до вимог частини другої статті 429 ЦК України.

Проєктом Мінекономіки у частині 4 статті 14 Закону пропонується встановити, що «роботодавець має право на завершення незавершеного твору, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) або договором про розподіл майнових прав на службовий твір, укладеним роботодавцем і автором» [2].

Аналогічні положення пропонується закріпити у абзаці 2 частини 5 статті 14 Закону: «орган державної влади має право на завершення незавершеного твору у випадку, якщо твір автором не було завершено».

Зазначені зміни обумовлені тим, що:

- твори охороняються незалежно від того завершені вони чи ні (частина 2 статті 8 Закону);

¹ Зазначений проєкт розроблений Мінекономіки у 2020 році, був поданий до Кабінету Міністрів України, однак він так і не був поданий до Верховної Ради України).

- автор має право забороняти переробку та інші подібні зміни своїх творів (частина 3 статті 15 Закону);

- у разі незавершення автором твору роботодавець позбавлений можливості доручити завершити створення такого твору іншій особі.

З іншої сторони, вважаємо встановлення такої норми є дискусійним, оскільки такі «доброблені» твори фактично стають творами, створеними у «примусовому» співавторстві і повинні регулюватись у такому випадку статтею 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо співавторства). Абзацом п'ятим статті 13 цього Закону встановлено, «якщо твір, створений у співавторстві, утворює одне нерозривне ціле, то жоден із співавторів не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору».

Крім того необхідно враховувати, що при «добробці» службового твору можуть бути порушені особисті немайнові права автора, який відповідно до статті 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» має право «вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора».

При цьому визначення проекту Мінекономіки, що «роботодавець має право на завершення...» не є коректним, оскільки сам по собі роботодавець не буде завершувати твір, він може надати доручення певному працівнику його завершити.

Таким чином, пропонуємо частину четверту статті 14 проекту Мінекономіки викласти у такій редакції:

«4. Автор не може без достатніх підстав відмовити у дозволі на опублікування, інше використання або зміну свого незавершеного службового твору».

Враховуючи зазначене, абзац 2 частини 5 статті 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» проекту Мінекономіки пропонується виключити.

Абзац перший частини 5 статті 14 проекту Закону містить ще одну новелу стосовно службових творів, створених в органах державної влади:

«5. Якщо автором і органом державної влади не було укладено цивільно-правовий договір про розподіл майнових прав на службовий твір або питання про належність майнових прав на службовий твір не врегульовані в трудовому договорі (контракті), майнові права на службовий твір, створений автором у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту) з органом державної влади, переходять до органу державної влади без виплати винагороди автору.» [2].

Щодо запропонованих положень перш за все слід констатувати, що з працівниками органів державної влади майже не укладаються договори, якими б передбачалось, розподіл майнових прав на службовий твір. Тобто

запропоноване положення частини 5 статті 14 буде не винятком, а правилом. Погоджуємось, що майнові права на службові твори, створені працівниками органів державної влади, мають належати органам державної влади.

Саме належати (як це пропонується в інших частинах статті, що аналізується), а не «переходити». Оскільки, якщо зазначити, що майнові права переходять, то виникає питання коли та на яких умовах вони переходять.

Що стосується пропозиції закріпити положення, що працівникам органів державної влади не виплачується винагорода за перехід майнових прав інтелектуальної власності на службовий твір такому органу державної влади потрібно зауважити, що такими службовими об'єктами можуть бути різні твори, у тому числі проекти нормативно-правових актів. Вважаємо, що за створення службових творів працівникам може бути надано премію, яка теж є видом винагороди.

Таким чином, пропонуємо частину четверту статті 14 проекту Мінекономіки викласти у такій редакції:

«5. Майнові права на службовий твір, створений працівником органу державної влади, належать такому органу, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) або договором про розподіл майнових прав на службовий твір, укладеним автором і органом державної влади.».

Вважаємо, що запропоновані Мінекономіки положення Закону України «Про авторське право та суміжні права» щодо службових творів з урахуванням зазначених у цій роботі пропозицій:

- відповідатимуть законодавству ЄС;
- узгодять національне законодавство щодо регулювання досліджуваних правовідносин;
- забезпечать баланс інтересів авторів та роботодавців щодо набуття майнових прав на службові твори з урахуванням особливостей різних видів об'єктів авторського права та сфер, в яких використовуються такі об'єкти.

Список використаних джерел

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. ВВР. 1994. № 13. ст. 64.
2. Про авторське право і суміжні права: Проект Закону України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=cf7b9e32-1995-4b66-995a-4ab3dcac1a8f&title=ProktZakonuUkrainiproAvtorskePravoISumizhniPrava>. (дата звернення: 08.02.2021 р.).
3. Програміст, <https://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82&oldid=30189969> (останній перегляд, Лютий 8, 2021).
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Офіційний вісник України від 2014. № 75. том 1. ст. 2125.

5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. ВВР. 2003. № 40. ст. 356.
6. Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31996L0009> (дата звернення: 08.02.2021 р.).
7. Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs (Codified version) (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0024> (дата звернення: 08.02.2021 р.).

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС.
СІМЕЙНЕ ПРАВО.
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Я.С. Мариненко,

здобувач вищої освіти ступеня магістра,

Академія адвокатури України

науковий керівник: **С.В. Клименко,**

завідувачка, доцент кафедри цивільного, господарського права та процесу,

кандидат юридичних наук, доцент, Академія адвокатури України

**МОРАЛЬНА ШКОДА: ПОРЯДОК ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ
НА МАТЕРІАЛАХ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ**

На сьогоднішній день людина, її права та інтереси є найвищими соціальними цінностями у правовій державі. Встановлено низку заходів, спрямованих на їх захист та відновлення в разі порушення, одним із яких є звернення до суду з вимогою компенсації моральної шкоди.

Відповідно до ч.1 ст. 23 ЦК України, особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав [1]. Згідно ч.1 ст. 1167 ЦК України, моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, передбачених законом.

Відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» №4 від 31 березня 1995 року, під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб [2].

Законодавством не встановлено порядку обчислення та орієнтирів мінімального та максимального розміру моральної шкоди, така невизначеність призводить до того, що особи, звертаючись з позовом про відшкодування моральної шкоди мають труднощі з визначенням

конкретного розміру відшкодування. Доведення факту завдання моральної шкоди має специфіку, оскільки критерії заподіяння моральної шкоди є загальними. Неодмінно виникають труднощі при формуванні доказової бази для підтвердження заподіяння моральної шкоди, причинно-наслідкового зв'язку між діями (бездіяльністю) відповідача та негативними наслідками для позивача. Недостатньо заявити у позовній заяві, що особа пережила або переживає моральні страждання. Цей факт має бути доведений усіма допустимими засобами доказування (показаннями свідків, довідками із медичних закладів, іншими письмовими доказами тощо) [3, с. 21].

Зазначене підтверджується правовою позицією Верховного Суду, визначеною в постанові від 24 червня 2020 року в справі № 455/1076/16-ц., згідно якої за загальним правилом підставою виникнення зобов'язання про компенсацію моральної шкоди є завдання моральної шкоди іншій особі. Зобов'язання про компенсацію моральної шкоди виникає за таких умов: наявність моральної шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала моральної шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи яка завдала моральної шкоди та її результатом — моральною шкодою; вина особи, яка завдала моральної шкоди. При визначенні розміру компенсації моральної шкоди враховуються вимоги розумності і справедливості [4]. Водночас, слід враховувати, що суд, оцінюючи достатність доказів характеру та обсягу моральних, фізичних і душевних страждань, керується також внутрішнім переконанням, що значно впливає на результат розгляду справи.

Досить часто суд відмовляє в задоволенні позовних вимог через відсутність належних доказів або присуджує мінімальний розмір відшкодування. Для прикладу можна навести два рішення суду, які є результатом розгляду трудових спорів, предметом розгляду яких було звернення позивачів щодо відшкодування моральної шкоди у розмірі 10 000,0 грн. внаслідок порушення трудових прав працівника відповідачем - Комунальним підприємством «Київпастрас».

Рішенням Подільського районного суду м. Києва від 12 вересня 2019 року по справі 758/1322/17 позов задоволено частково, визнано порушення відповідачем вимог трудового законодавства, позивача поновлено на роботі, однак відмовлено у стягненні моральної шкоди. Суд вказав, що пояснень сторін недостатньо, позивачем не надано суду на підтвердження заподіяння їй моральної шкоди внаслідок незаконного звільнення жодного доказу, а відтак в цій частині позовних вимог слід відмовити оскільки вони не доведені позивачем в ході судового розгляду [5].

Однак, у рішенні Подільського районного суду м. Києва від 10 листопада 2020 року по справі № 758/1058/17 зазначено, що визначаючи

розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди, суд врахував конкретні обставини справи, характер та обсяг страждань, яких зазнала позивачка, характер немайнових втрат. Зокрема, ураховано тяжкість вимушених змін у життєвих і виробничих відносинах, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану. Тому суд вважає справедливим визначити суму компенсації в розмірі 2000 грн. [6].

Аналіз зазначених рішень свідчить про відсутність єдиної правозастосовної практики, тому відкритим питанням залишається визначення розміру та критеріїв розрахунку такого відшкодування.

Під час визначення розміру відшкодування суд може обрати один із таких способів:

- 1) взяти до уваги суму, яку заявляє позивач, та прийняти рішення згідно з вимогами розумності та справедливості;
- 2) призначити судово-психологічну експертизу;
- 3) визначити розмір відшкодування моральної шкоди самотійно [7].

Щодо другого способу варто зазначити, що відповідно до «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» саме психологічна експертиза встановлює глибину та важкість страждань особистості та розраховує приблизну суму їх компенсації [8]. З 2010 року під час проведення експертизи моральних страждань використовували формулу О. М. Ерделевського, яка була включена до Реєстру методик проведення судових експертиз [9, 10], на початку 2016 року рішенням Координаційної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України вказана методика була виключена з Реєстру та внесена до Переліку рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури [11]. Після цього проведення розрахунків за зазначеною формулою втратило актуальність, однак потреби експертної практики вимагають нових методик.

Розглядаючи клопотання про призначення відповідної експертизи, суд має врахувати, що судово-психологічна експертиза має проводитись з реципієнтами на добровільній основі, отже, необхідна згода особи, якій було завдано моральних страждань [12].

Отже, можемо зробити висновок про те, що наразі в Україні відсутній дієвий механізм визначення та відшкодування моральної шкоди, складовою якого є становлення її розміру, що має базуватися на тому, що розмір втрат немайнового характеру залежить від конкретних обставин справи та суб'єктивного ставлення особи до наслідків дій (бездіяльності), якими порушено її права. Одночасно варто запропонувати систему чинників, що наповнять зазначений механізм відповідними орієнтирами об'єктивного характеру, на підставі яких мають проводитись конкретні розрахунки розміру моральної шкоди по відповідним категоріям цивільних

справ, що оптимізує порядок звернення до суду та забезпечить однакове застосування судами законодавства про відшкодування моральної шкоди.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 26.01.2021).
2. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-01> (дата звернення: 26.01.2021).
3. Отрадна О. Компенсація моральної шкоди, заподіяної порушенням цивільно-правового договору. Вісник Національної Академії прокуратури України. 2015. № 2. С. 18–23.
4. Відшкодування моральної шкоди: лист Міністерства юстиції України від 13.05.2004 р. № 35-13/797. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_797323-04. (дата звернення: 26.01.2021).
5. Постанова Верховного Суду від 24 червня 2020 року в справі № 455/1076/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90111495> (дата звернення: 25.01.2021).
6. Рішення Подільського районного суду міста Києва від 12 вересня 2019 року в справі № 758/1322/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84765440> (дата звернення: 25.01.2021).
7. Рішення Подільського районного суду міста Києва від 10 листопада 2020 року в справі № 758/1058/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93577168> (дата звернення: 25.01.2021).
8. Сліпченко О. І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Сліпченко Олександр Іванович ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2010. 21 с.
9. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.98 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 26.01.2021).
10. Эрделевский А. М. Компенсация морального вреда: анализ и комментарий законодательства и судебной практики. 3-е изд., испр. и доп. Москва, 2004. 320 с.
11. Реєстр методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України. URL: <http://rmpse.minjust.gov.ua> (дата звернення: 25.01.2021).
12. Васильев В. Окремі питання визначення поняття моральної (немайнової) шкоди. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. Вип. 32. С. 10–15.

К.А. Рощупкін,
здобувач вищої освіти ступеня магістра,
Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки
Національної академії Служби безпеки України

АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЯ» ЯК СКЛАДОВОЇ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

В сучасних умовах розвитку суспільства спостерігається тенденція до розширення ролі і значення інформації в усіх сферах життєдіяльності людини. У зв'язку з розвитком інформаційних технологій з'являються нові засоби доступу до інформації, її збору та переробки. Завдяки глобальним інформаційним мережам кожна особа може знайти потрібні їй відомості і використати їх для своїх потреб і інтересів. За цих обставин нагальним завданням вітчизняної правової системи є ефективне регулювання відносин, які виникають у зв'язку з використанням інформації як особливого немайнового блага, законодавче закріплення гарантій додержання інформаційних прав особи та забезпечення контролю за їх реалізацією.

Поряд із нематеріальним характером інформації важливою її ознакою є можливість оборотоздатності, точніше, можливість надання прав на інформацію іншим особам на підставі договірних зобов'язань. Дану ознаку вважаю принциповою для розуміння природи цього об'єкта суб'єктивних прав.

Питанням визначення категорії «інформація» та пов'язаних із нею категоріями присвячено роботи О.Є. Малашко, С. Банах, О.В. Кохановська, Б.М. Гоголь та інші [1–4].

Поняття «передача інформації» трактується неоднаково представниками різних сфері наукової діяльності. Так, у технологічному аспекті передача інформації – це фізичний процес, за допомогою якого здійснюється переміщення знаків (відомостей, здатних надавати інформацію) у просторі або фізичний доступ суб'єктів до знаків. Передача інформації – завчасно організований технічний захід, результатом якого стає відтворення інформації, наявної в одному місці, умовно названому «джерелом інформації», в іншому місці, умовно названому «приймачем інформації» [2, с. 45].

У вітчизняній юридичній науці неодноразово наголошувалося на особливостях обігу інформації та правових аспектах відчуження прав на інформацію. Насамперед, багато науковців вказують на особливий характер відчуження прав на інформацію та хибність застосування механізмів відчуження, розроблених юридичною наукою для передачі речових прав.

Як зазначає О.В. Кохановська, термін «тиражування» можна застосовувати до матеріального носія інформації, зокрема до речей, якими є документи, а терміни «поширення» або «розповсюдження» – до самої інформації [5, с. 256].

Відчуження інформації (по суті, надання майнових прав на її використання) відбувається за іншими юридичними процедурами, ніж відчуження майнових благ. Тому, як зазначалося вище, про «відчуження інформації» можна говорити в економічному сенсі, але не про її передачу в фактичному чи юридичному сенсі. На рівні договору не відбувається передача від одного суб'єкта іншому нематеріального блага (інформації) як це має місце щодо об'єктів речових прав. В юридичному значенні на підставі договору суб'єкт надає чи передає права на використання інформації набувачеві, що може супроводжуватися врученням йому носія (матеріальної форми) втілення інформації. Проте така передача матеріального носія не завжди є обов'язковою (зокрема, якщо набувач вже має доступ до інформації та прагне легалізувати можливості її подальшої обробки, зміни чи поширення).

Відтак в юридичному контексті можна зазначати не про передачу інформації, а про надання чи передачу прав на інформацію. Обсяг таких прав має визначатися конкретними договірними умовами. Це може бути надання прав на використання інформації лише для особистих цілей, комерційне використання інформації з можливістю її подальшого поширення. Договором може бути передбачено також, що права надаються на первинну інформацію з метою її подальшого перетворення, обробки чи іншої зміни. Учасники конкретного договірного зобов'язання можуть домовитися і про передачу прав на інформацію, як в повному обсязі, так і частково. Наприклад, набувач отримує право на використання інформації лише для створення бази даних з можливістю доступу до неї обмеженого кола суб'єктів. Це право може бути отримане набувачем на певний строк, у такому разі мова йде про надання прав на інформацію на визначених договором умовах.

При цьому, під наданням прав на інформацію ми розуміємо строкове (тимчасове) закріплення на підставі договору прав на інформацію за набувачем в обсязі і з урахуванням обмежень, визначених відповідно до законодавства та договору. У свою чергу, передача прав на інформацію означає відчуження прав на інформацію набувачеві на постійній основі з можливістю подальшого їх використання у повному обсязі з урахуванням обмежень, визначених відповідно до законодавства та договору.

Таким чином, враховуючи, що інформація має нематеріальну природу (є немайновим благом, яке може мати різні форми свого зовнішнього вираження) вважаю, що у межах цивільного обороту відбувається не обіг інформації (надання чи передача інформації від правоволодільця до

набувача), а обіг прав на інформацію. Оборотоzdатність прав на інформацію в юридичному сенсі (обіг інформації – на побутовому рівні) є важливою ознакою цього об'єкта правової охорони, який, з одного боку, дозволяє відмежувати інформацію як вид нематеріальних благ від необоротоzdатних об'єктів цивільних прав (особисті немайнові блага, які забезпечують фізичне існування людини), а, з другого – спонукає формування комплексу договірних конструкцій, які мають забезпечувати інформаційний обмін між учасниками цивільних правовідносин. Такі договірні конструкції не можуть ґрунтуватися на механізмах відчуження матеріальних благ, специфіка обороту яких передбачає вручення (надання чи передачу) такого матеріального блага набувачеві.

Список використаних джерел

1. Банах С. (2020). Поняття та особливості інформації як теоретичної категорії. Матеріали конференції МЦНД. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/article/download/2420/2296>
2. Гоголь Б.М. Право на інформацію в цивільному праві України. дис. ... канд. юрид. наук: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2010. – 203 с.
3. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 463 с.
4. Малашко О.Є (2020). Окремі засадничі категорії інформаційного права: теоретико-методологічне трактування. Scientific Notes of Lviv University of Business and Law, № 25. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/286>
5. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т.4: Об'єкти. Представництво. Строки. За ред. проф. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Серія «Коментарі та аналітика. – Х.: ФОП Колісник А.А., 2018. – 768 с.

О.О. Торбас,
аспірант другого року навчання
Університету Державної фіскальної служби України
науковий керівник: **Н.Б. Новицька,**
доктор юридичних наук, доцент кафедри цивільного
права та процесу Університету Державної фіскальної служби України

ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО

В наш час інформація є найбагатшим ресурсом в будь-якій країні. І. Пригожин з цього зазначив: «...там, де закінчується інформація, закінчується суспільство». Ступінь розвиненості демократії в суспільстві визначається тим, наскільки держава спроможна гарантувати та захищати громадянські, політичні, соціальні, економічні та інші права своїх громадян.

В Україні право на публічну інформацію регулюється Законом України «Про доступ до публічної інформації». Мета даного Закону є забезпечення прозорості та відкритості суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації [1, ст. 2].

Відомий філософ Гегель говорив, що «Власність – це втілення волі в речі». Конституція України визначає, що кожен має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю, і ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Держава забезпечує захист усіх суб'єктів права власності.

Державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень – це офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно [2, ст. 2].

Державний реєстр прав містить записи про зареєстровані речові права на нерухоме майно, об'єкти незавершеного будівництва, їх обтяження, про об'єкти та суб'єктів цих прав, відомості та електронні копії документів, поданих у паперовій формі, або документи в електронній формі, на підставі яких проведено реєстраційні дії, а також документи, сформовані за допомогою програмних засобів ведення Державного реєстру прав у процесі проведення таких реєстраційних дій [2, ст. 12].

Інформація про нерухоме майно знаходиться у відкритому доступі для кожного громадянина України та надається відповідно до Порядку надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. № 1127 [3].

Інформація з Державного реєстру прав надається виключно за допомогою програмних засобів ведення Реєстру у паперовій або електронній формі, крім випадку, передбаченого абзацом другим цього пункту, що має однакову юридичну силу та містить обов'язкове посилання на Державний реєстр прав.

Пошук відомостей про зареєстровані речові права здійснюється за одним або декількома з таких ідентифікаторів:

щодо об'єкта нерухомого майна:

- реєстраційний номер об'єкта нерухомого майна;
- кадастровий номер земельної ділянки;
- адреса об'єкта нерухомого майна;

щодо суб'єкта речового права, обтяження – фізичної особи:

- прізвище, ім'я та (за наявності) по батькові;
- номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі;
- номер та за наявності серія документа, що посвідчує таку особу;
- реєстраційний номер облікової картки платника податків;

щодо суб'єкта речового права, обтяження – юридичної особи:

- повне найменування юридичної особи;
- ідентифікаційний код згідно з ЄДРПОУ [3, п. 5].

Інформація з Державного реєстру прав у паперовій формі надається за заявою особи, яка бажає отримати таку інформацію, або уповноваженої нею особи (далі – заявник) шляхом звернення до суб'єкта державної реєстрації прав, фронт-офісу або нотаріуса.

Державний реєстратор за допомогою програмних засобів ведення Державного реєстру прав формує та роздруковує заяву, на якій заявник (за умови відсутності зауважень до відомостей, зазначених у ній) проставляє власний підпис. Така заява залишається у суб'єкта державної реєстрації прав, фронт-офісі або нотаріуса. За бажанням заявника відповідна заява може бути сформована та роздрукована у двох примірниках, один з яких після проставлення заявником та особою, яка сформувала таку заяву, підписів надається заявникові.

Після проставлення заявником підпису на заяві державний реєстратор, уповноважена особа або уповноважена особа фронт-офісу реєструє заяву в базі даних заяв.

Заява не підлягає реєстрації у базі даних заяв виключно у разі відсутності документа про сплату адміністративного збору за надання інформації з Державного реєстру прав, крім випадків, передбачених законом.

Під час формування та реєстрації заяви у базі даних заяв державний реєстратор встановлює особу заявника за документом, що посвідчує таку

особу, передбаченим Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус». У разі коли заявником є іноземець, документом, що посвідчує особу такого заявника, є національний, дипломатичний чи службовий паспорт іноземця або інший документ, що посвідчує особу іноземця [4, ст. 13].

У разі подання заяви уповноваженою на те особою державний реєстратор перевіряє обсяг повноважень такої особи на підставі документа, що підтверджує її повноваження діяти від імені іншої особи. Обсяг повноважень особи, уповноваженої діяти від імені юридичної особи, перевіряється на підставі відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань за допомогою порталу електронних сервісів.

Разом із заявою заявник подає документ, що підтверджує сплату адміністративного збору за надання інформації з Державного реєстру прав, крім випадків, передбачених законом.

Оплата за надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно становить:

- Фізичні особи: Плата за надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно у паперовій формі складає 0,025 прожиткового мінімуму для працездатних осіб

- Юридичні особи: Плата за надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно у паперовій формі складає 0,025 прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Інформація з Державного реєстру прав надається незалежно від місцезнаходження нерухомого майна.

Отже, кожен бажаючий має право за декілька хвилин отримати інформацію з реєстру речових прав на нерухоме майно самостійно або ж за допомогою реєстраторів.

Список використаних джерел

1. Про доступ до публічної інформації: [Закон України : офіц. текст: редакція від 13.01.2011 року]. – К. : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314.
2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: [Закон України : офіц. текст: редакція від 07.03.2018 року]. – К. : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 51, ст. 553.
3. Порядку надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно: [Постанова КМУ: офіц. текст: редакція від 25 грудня 2015 р. № 1127.
4. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: [Закон України : офіц. текст: редакція від 11.20.2012 року]. – К. : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 013, № 51, ст.716.

ЗМІСТ

Розділ 1 ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТ

<i>О.В. Іванишин, К.Б. Волощук,</i> ТРЕНДИ ВИРОБНИЦТВА ТА ВИКОРИСТАННЯ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР	3
<i>О.О. Космина,</i> ВИВЧЕННЯ «ЕКОНОМІКИ, ОРГАНІЗАЦІЇ І ПЛАНУВАННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА» МАЙБУТНІМИ СПЕЦІАЛІСТАМИ ГАЛУЗІ	7
<i>А.А. Мушка, А.В. Нікітін,</i> УПРАВЛІННЯ РОЗДРІБНИМ БІЗНЕСОМ У БАНКУ	10
<i>Р.А. Шило, Л.М. Березіна,</i> ОЦІНКА СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ФОРМУВАНЬ.....	13

Розділ 2 ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ ТА УПРАВЛІННІ

<i>Ed. Savytskyi,</i> INNOVATIVE TECHNOLOGIES DEVELOPMENT IN AGRIBUSINESS	17
--	----

Розділ 3 РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

<i>D.V. Laponoh,</i> PROSPECTS FOR THE POSSIBILITY OF IMPLEMENTING THE EXPERIENCE OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS OF FOREIGN COUNTRIES IN UKRAINE.....	19
---	----

Розділ 4 СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

<i>A.Y. Gagara, T.V. Kniazieva,</i> EUROPEAN INTEGRATION PROCESS IN UKRAINE. ITS PROBLEMS AND PROSPECTS	22
<i>М.П. Набаранчук, Н.В. Загрішева,</i> СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ	25

Розділ 5
АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС.
ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

<i>Н.В. Крусір, А.Б. Блага,</i> КІБЕРБУЛІНГ – ВИКЛИК СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	31
---	----

Розділ 6
ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО
ТА ЗАХИСТ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

<i>О.А. Мартиненко,</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІОБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	34
---	----

Розділ 7
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА.
ІСТОРІЯ ПРАВОВИХ НАВЧАНЬ

<i>А.О. Стаднік, А.В. Вільховецький,</i> ЮРИДИЧНА НАУКА, ЯК ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ ПРО ПРАВО	38
---	----

<i>О.С. Shevchenko,</i> THE SOLIDARITY AS THE MEASURE OF SUPPORT OF SOCIAL STABILITY IN THE STATE	42
---	----

Розділ 8
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

<i>Я.В. Паладієва,</i> ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ «ДИСКРИМІНАЦІЯ» ТА «ПОЗИТИВНА ДИСКРИМІНАЦІЯ»	46
---	----

Розділ 9
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО.
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО. КРИМІНОЛОГІЯ

<i>К.С. Бабич, В.П. Савенко,</i> СПРИЯННЯ УЧАСНИКАМ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА УКРИТТЯ ЇХ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	49
--	----

<i>О.В. Мінченко, О.М. Крижановський,</i> ОСНОВНІ ТА ДОДАТКОВІ ВИДИ ПОКАРАНЬ	52
---	----

Розділ 10
ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

О.О. Тверезенко,

КОМУ МАЮТЬ НАЛЕЖАТИ МАЙНОВІ ПРАВА НА СЛУЖБОВІ ТВОРИ:
ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЗМІНИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ 56

Розділ 11
ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. СІМЕЙНЕ ПРАВО.
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Я.С. Мариненко, С.В. Клименко,

МОРАЛЬНА ШКОДА: ПОРЯДОК ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ
НА МАТЕРІАЛАХ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ 62

К.А. Рощупкін,

АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЯ»
ЯК СКЛАДОВОЇ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ
РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ 66

О.О. Торбас, Н.Б. Новицька,

ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ
З ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО 69

Підписано до друку 15.02.2021. Формат 60х84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Charter». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 4,42.
Зам. № 1502/20-2. Тираж 50 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., анг.

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
м. Запоріжжя, просп. Соборний, 109.

Інститут інноваційної освіти. Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40**